

Toholammin laaja hyvinvointikertomus ja -suunnitelma 2021 - 2025

Sivistyslautakunta
Kunnanhallitus
Kunnanvaltuusto

4.3.2024

Sisältö

1.	Johdanto.....	3
1.1	Hyvinvointikertomus ja hyvinvointijohtaminen	3
1.2	Hyte-kerroin kuntien valtionosuuden laskentatekijänä.....	3
2	Väestön hyvinvoinnin kehitys: Indikaattorien ja muun tiedon osoittama hyvinvointi	6
2.1	Talous ja elinvoima	6
2.2	Terveys ja turvallisuus	9
2.3	Harrastukset	10
2.4	Lapset, varhaisnuoret ja lapsiperheet	10
2.5	Nuoret ja nuoret aikuiset	23
2.6	Työikäiset	26
2.7	Ikäihmiset	29
3	Painopisteiden, tavoitteiden ja toimenpiteiden arviointi	31
4	Hyvinvointisuunnitelma valtuustokaudella 2021-2025	35
4.1	Kuntastrategian painopisteet ja linjaukset	35
4.2	Hyvinvoinnin edistämisen erillisohjelmat ja suunnitelmat	36
4.3	Hyvinvointisuunnitelma	36
4.4	Kohdennetut hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen suunnitelmat.....	39
5	Valtuustokäsittely.....	44
5.1	Suunnitelman laatimiseen osallistuneet	44
5.2	Suunnitelman hyväksyminen	44
5.3	Suunnitelman toimeenpanon vuosittainen seuranta.....	44
	Liitteet.....	45

1. Johdanto

1.1 Hyvinvointikertomus ja hyvinvointijohtaminen

Kuntalain mukaan kuntien tulee edistää asukkaidensa hyvinvointia ja kuntastrategiassa on huomioitava kuntalaisten hyvinvoinnin edistäminen. Sote-järjestämislain mukaan kuntalaisten terveydestä ja hyvinvoinnista sekä toteutetuista toimenpiteistä on raportoitava valtuustolle vuosittain ja kerran valtuustokaudessa on valmistettava laajempi hyvinvointikertomus. Kunnassa tulee nimetä terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä vastaava taho, joka Toholammilla on sivistyslautakunta. Kunnan eri viranomaisten sekä hyvinvointialueen tulee tehdä yhteistyötä kansalaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi. Hyvinvointikertomus ja -suunnitelma tulee antaa tiedoksi hyvinvointialueelle sekä julkaista kunnan verkkosivuilla.

Hyvinvointikertomuksen laadinnassa on hyödynnetty sähköistä hyvinvointikertomusta, jota hallinnoi FCG. Suurin osa tässä Toholammin hyvinvointikertomuksessa esitetyistä tilastoista tai indikaattoreista on saatu suoraan sähköisestä hyvinvointikertomuksesta..

1.2 Hyte-kerroin kuntien valtionosuuden laskentatekijänä

Hyvinvointialueiden aloittaessa vuoden 2023 alussa kuntiin jäi tärkeä terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen tehtävä. Yksi valtionosuuden laskentaperusteista on hyte-kerroin. Se muodostuu prosessi- ja tulosindikaattoreista.

Prosessi-indikaattorit kertovat siitä, kuinka kunta ja sen rakenteet toimivat asukkaiden hyvinvoinnin edistämiseksi. Tulosindikaattorit taas kuvaavat väestön terveyden ja hyvinvoinnin nykytilaa.

Kunnan saama valtionosuus

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen perushinta * kunnan asukasluku * kunnan hyte-kerroin
koko maan hyte-kerroin

Vuonna 2023 koko maan tasolla hyte-kerroin oli 67, kun Toholammin tulos oli 58. Olemme jonkin verran maan tason alapuolella ja mahdollisuus saada enempi valtionosuutta tuloksia parantamalla on realistinen. Rahoituksen määrä oli 47 400 €. Erityisesti tulosindikaattoreissa on mahdollisuutta menestyä nykyistä paremmin.

Prosessi-indikaattorit ovat

- Valtuustolle raportoidaan vuosittain väestön elintavoista ja niissä tapahtuneista muutoksista.
- Kunnan talousarviossa ja taloussuunnitelmassa määritellään talousarviovuodelle mittarit, joilla seurataan väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tavoitteiden toteutumista.
- Kunnan tarkastuslautakunnan arviointikertomuksessa arvioidaan valtuustokausittain kunnan hyvinvointi- ja terveystavoitteiden toteutuminen.
- Kunnassa toimii erikseen nimetty asiantuntija, suunnittelija tai vastaava, joka koordinoi hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä.
- Kunnan palveluiden suunnittelussa ja kehittämisessä hyödynnetään asukasraateja ja foorumeja.
- Lasten ja nuorten liikunta-aktiivisuutta raportoidaan vuosittain kunnan hyvinvointikertomuksessa tai vastaavassa kertomuksessa.
- Kunta kutsuu säännöllisesti koolle liikuntaseurojen ja yhdistysten yhteiskokouksen.
- Kunnassa järjestetään kohdennettuja liikkumisryhmiä liikuntaseuratoiminnan ulkopuolella oleville lapsille ja nuorille.
- Liikunnan edistämisestä vastaavat viranhaltijat osallistuvat toimielinten vaikutusten ennakoarvointiin.
- Kunnassa toimii liikunnan edistämistä käsittelevä poikkihallinnollinen työryhmä.

- Kouluympäristön terveellisyden ja turvallisuuden sekä koulu yhteisön hyvinvoinnin tarkastaminen kolmen vuoden välein.
- Oppilaiden poissaolojen kokonaismäärää seurataan koko koulussa.
- Koulussa on pitkät liikuntavälitunnit.
- Koulussa noudatetaan kouluruokailusuositusta koululounaan ja välipalojen järjestämisessä.
- Kunta madaltaa kulttuuriin osallistumisen kynnyksiä (Onko kunnalla käytössä jokin pysyvä käytäntö, jolla kunta järjestää tai tukee taloudellisesti kulttuurin osallistumisen kynnyksiä madaltavaa vertaistoimintaa (esim. kulttuuriluotsi tai –kaveritoimintaa?)).

Ohessa tiedot vuosien 2022 ja 2023 tiedonkeruiden pohjalta lasketuista indikaattoriluvuista. Yhdestä indikaattorista voi saada enintään 100 pistettä, mikä on paras mahdollinen tulos. Helposti korjattavia tekijöitä on vielä mm. hyvinvoinnin ja terveyden säännöllisessä raportoinnissa.

	Kannus	Kaustinen	Kokkola	Lestijärvi	Toholampi	Veteli
	yhteensä					
Indikaattori	2022					
Koulussa noudatetaan Valtion ravitsemusneuvottelukunnan kouluruokailusuositusta koululounaan ja välipalojen järjestämisessä info ind. 5317	96	100	72		62	96
Koulussa on pitkät liikuntavälitunnit info ind. 5316	100	55	74		62	96
Koulu ympäristön terveellisyden ja turvallisuuden sekä koulu yhteisön hyvinvoinnin edistämisen tarkastus info ind. 5309	100	56	86		100	100
Kunnan palveluiden suunnittelussa ja kehittämisessä hyödynnetään asukasraateja ja foorumeja info ind. 5335	0	100	100	100	100	0
Kunnan talousarviossa ja taloussuunnitelmassa määritellään talousarviovuodelle mittarit, joilla seurataan väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tavoitteiden toteutumista info ind. 5331	100	100	100	0	100	0
Kunnan tarkastuslautakunnan arviointikertomuksessa arvioidaan valtuustokausittain kunnan hyvinvointi- ja terveystavoitteiden toteutuminen info ind. 5330	100	100	100	0	100	0
Kunnassa järjestetään kohdennettuja liikumisryhmiä liikuntaseuratoiminnan ulkopuolella oleville lapsille ja nuorille info ind. 5327	100	100	100		100	0
Kunnassa toimii erikseen nimetty asiantuntija, suunnittelija tai vastaava, joka koordinoi hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä info ind. 5333	100	100	100	100	100	100
Kunnassa toimii liikunnan edistämistä käsittelevä poikkihallinnollinen työryhmä info ind. 5328	100	0	100		100	100
Kunta kutsuu säännöllisesti koolle liikuntaseurojen ja yhdistysten yhteiskokouksen info ind. 5321	100	0	100		100	100
Kunta madaltaa kulttuuriin osallistumisen kynnyksiä info ind. 3984	0	0	100		100	100
Lasten ja nuorten liikunta-aktiivisuutta raportoidaan vuosittain kunnan hyvinvointikertomuksessa tai vastaavassa kertomuksessa info ind. 5323	100	0	100		0	0
Liikunnan edistämisestä vastaavat viranhaltijat osallistuvat toimielinten vaikutusten ennakoarviointiin info ind. 5320	100	0	100		0	100
Oppilaiden poissaolojen kokonaismäärää seurataan koko koulussa info ind. 5313	89	0	81		62	100
Valtuustolle raportoidaan vuosittain väestön elintavoista ja niissä tapahtuneista muutoksista info ind. 5336	100	100	100	100		100

	Kannus	Kaustinen	Kokkola	Lestijärvi	Toholampi	Veteli
	yhteensä					
Indikaattori	2023					
Kunnan palveluiden suunnittelussa ja kehittämisessä hyödynnetään asukasraateja ja foorumeja info ind. 5335	100	0	100	100	100	100
Kunnan talousarviossa ja taloussuunnitelmassa määritellään talousarviovuodelle mittarit, joilla seurataan väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tavoitteiden toteutumista info ind. 5331	100	0	100	100	100	100
Kunnan tarkastuslautakunnan arviointikertomuksessa arvioidaan valtuustokausittain kunnan hyvinvointi- ja terveystavoitteiden toteutuminen info ind. 5330	100	0	100	0	0	0
Kunnassa toimii erikseen nimetty asiantuntija, suunnittelija tai vastaava, joka koordinoi hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä info ind. 5333	100	100	100	0	100	100
Kunta madaltaa kulttuuriin osallistumisen kynnystä info ind. 3984	0	0	0	0	100	0
Valtuustolle raportoidaan vuosittain väestön elintavoista ja niissä tapahtuneista muutoksista info ind. 5336	100	0	100	0	0	100

Tulosindikaattorit ovat

- Kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi, osuus 8. ja 9. luokan oppilaista. Tavoitetaso korkeintaan 5 %.
- Ylipaino, osuus 8. ja 9. luokan oppilaista. Tavoitetaso korkeintaan 5 %
- Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17—24-vuotiaat, % osuus vastaavan ikäisestä väestöstä. Tavoitetaso korkeintaan 5 %.
- Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet 25—64-vuotiaat, % osuus vastaavanikäisestä väestöstä. Tavoitetaso korkeintaan 0,5 %.
- Työkyvyttömyyseläkettä saavat 25—64-vuotiaat, % osuus vastaavan ikäisestä väestöstä. Tavoitetaso korkeintaan 5 %.
- Kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät hoitajakset 65 vuotta täyttäneillä henkilöillä verrattuna 10 000 vastaavan ikäiseen henkilöön. Tavoitetaso enintään 230 hoitajaksoa.

Vuoden 2023 osalta tulokset ovat ohessa. Indikaattorista voi saada enintään 100 pistettä muuttujaa kohti. Toholammilla on tehtävää ennen kaikkea toimeentulotukea ja työkyvyttömyyseläkkeitä saavien sekä ylipainoisten osuuden vähentämisessä.

	Kannus	Kaustinen	Kokkola	Lestijärvi	Toholampi	Veteli
	yhteensä					
Indikaattori	2023					
Kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät hoitajakset 65 vuotta täyttäneillä, skaalattu HYTE-indikaattori info ind. 5308	71	59	65	67	61	65
Kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi, skaalattu HYTE-kerroinindikaattori info ind. 5301	47	61	57	22	59	59
Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17 - 24-vuotiaat, skaalattu HYTE-kerroinindikaattori info ind. 5304	63	51	60	100	72	58
Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet 25 - 64-vuotiaat, skaalattu HYTE-kerroinindikaattori info ind. 5306	50	47	51	0	39	40
Työkyvyttömyyseläkettä saavat 25 - 64-vuotiaat, skaalattu HYTE-kerroinindikaattori info ind. 5307	39	27	44	32	30	52
Ylipaino, skaalattu HYTE-kerroinindikaattori info ind. 5303	47	65	46	68	40	55

2 Väestön hyvinvoinnin kehitys: Indikaattorien ja muun tiedon osoittama hyvinvointi

2.1 Talous ja elinvoima

Myönteistä

- Työttömyysprosentti alhainen
- Koko maata tasaisempi tulonjako
- Yrityksillä tarve rekrytoida osaavaa työvoimaa
- Jalostuksen suuri osuus työllisistä

Huolenaiheet

- Työikäisen väestön suhteellinen osuus pienenee
- Syntyneiden ikäluokkien koko pienentynyt 2000-luvulla
- Taloudellinen ja väestöllinen huoltosuhde heikentynyt

Väestö ja elinkeinot

Toholammilla oli 2901 asukasta (31.12.2022). Tilastokeskuksen väestöennusteen mukaan väkimäärä tulee laskemaan vuoteen 2030 mennessä 2370 asukkaaseen ja vuoteen 2040 mennessä noin 2000 asukkaaseen. Vuodesta 2016 vuoteen 2022 ulottuvalla ajanjaksolla trendinä on ollut alle 15-vuotiaiden osuuden lasku (20,2 – 17,6 %) suhteessa koko asukaslukuun ja vastaavasti yli 64-vuotiaiden osalta osuuden kasvu (24,8 – 29,7 %). Työikäisten osuus on laskenut vain hieman, ollen yli 50 % asukasmäärästä.

Kuntien välinen nettomuutto on ollut Toholammilla viimeisen kymmenen vuoden aikana negatiivista. Tilastokeskuksen tilastojen perusteella vuosittain Toholammilta on muuttanut enemmän ihmisiä pois, kuin mitä tänne on muuttanut uusia asukkaita muista kunnista.

Kuntien välinen muutto muuttujina Tuloalue, Lähtöalue, Sukupuoli, Tiedot ja Vuosi

	Yhteensä										
	Kuntien välinen muutto										
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Tulo - Toholampi											
KOKO MAA	109	103	124	120	96	109	120	80	94	115	101

Kuntien välinen muutto muuttujina Tuloalue, Lähtöalue, Sukupuoli, Tiedot ja Vuosi

	Yhteensä										
	Kuntien välinen muutto										
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
KOKO MAA											
Lähtö - Toholampi	172	171	150	158	161	144	194	145	148	129	124

Tilastokeskuksen tietojen mukaan syntyneiden ikäluokkien koko on ollut 16-51 lasta vuosittain viimeisen 10 vuoden aikana.

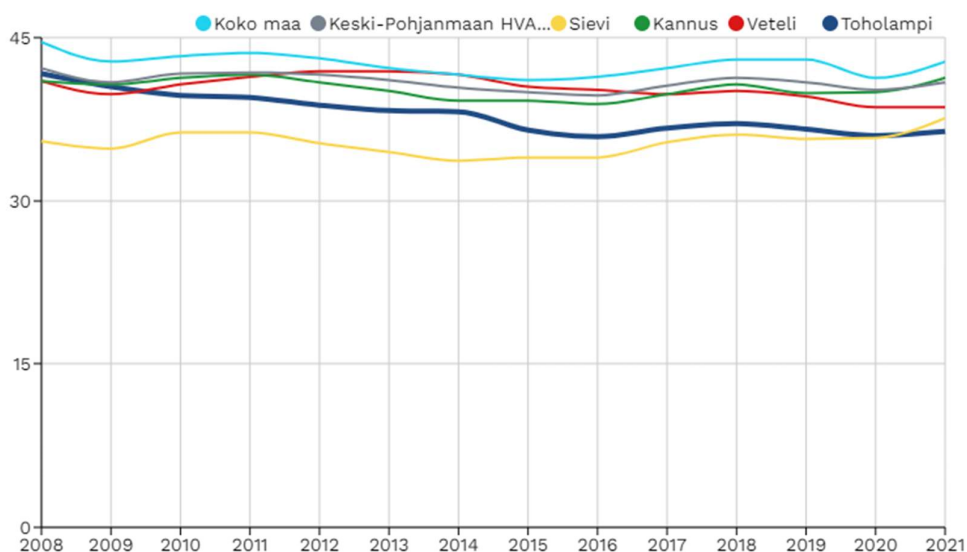
Elävänä syntyneet muuttujina Alue, Sukupuoli, Tiedot ja Vuosi

	Yhteensä									
	Elävänä syntyneet									
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Toholampi	51	32	35	35	27	29	20	26	16	23

Tilastokeskuksen tilastojen perusteella palvelut ovat suurin työllistäjä Toholammilla. Toisaalta alkutuotannon osuus on edelleen korkea, vaikkakin sen osuus on laskenut aiemmasta. Myös jalostava teollisuus on osaltaan merkittävä työllistäjä Toholammilla. Esimerkiksi vuonna 2021 Kokkolassa alkutuotannon osuus oli 2,7 %, jalostus 23,5 % ja palvelut 73,0 %. Yrityksiltä saatujen viestien perusteella ammattitaitoisesta työvoimasta on pulaa. Tulevaisuudessa tuulivoimaloiden huoltoala sekä Kokkolaan suunnitellut suurteollisuuden investoinnit voivat lisätä kilpailua ammatillisista osaajista.

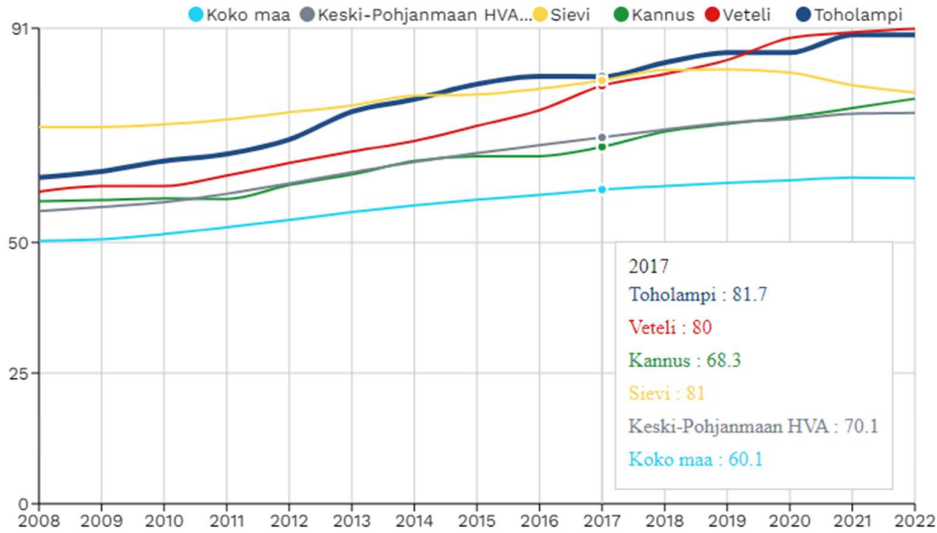
Kuntien avainluvut muuttujina Alue 2023, Tiedot ja Vuosi

	2011	2016	2021
Toholampi			
Väkiluku	3 485	3 232	2 938
Alkutuotannon työpaikkojen osuus, %	26,8	23,5	20,7
Jalostuksen työpaikkojen osuus, %	18,7	22,7	23,2
Palvelujen työpaikkojen osuus, %	53,0	52,5	54,5

Työllisten osuus väestöstä on Toholammilla muuta Keski-Pohjanmaata pienempi.

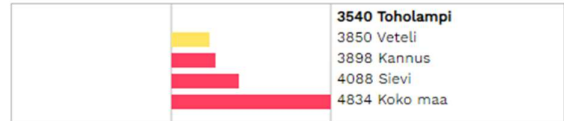
Taloudellinen huoltosuhde ilmaisee, kuinka monta työvoiman ulkopuolella olevaa ja työtöntä on sataa työllistä kohti. Vuonna 2021 Toholammilla oli 175 henkilöä jokaista 100 työssä käyvää kohden, mikä on Keski-Pohjanmaata (144) ja koko maata (133) huomattavasti korkeampi määrä. Positiivista on, että Toholammilla keskimääräinen eläköitymisikä on noussut (60,3 v.) ollen korkeampi verrattuna koko maan (59,9 v.) ja Keski-Pohjanmaan (59,6 v.) tilanteeseen.

Kuva: Demografisen huoltosuhteen kehittyminen. Luku kertoo siitä, kuinka monta työn ulkopuolella olevaa henkilöä on 100 työssäkäyvää asukasta kohti.

Toholammin verotulot €/asukas ovat Keski-Pohjanmaan keskiarvoa alhaisemmat. Toholammin verotulot ovat kuitenkin nousseet vuodesta 2017 lähes 600 euroa asukasta kohden, kun koko maassa nousu on jäänyt reiluun 200 euroon ja Keski-Pohjanmaallakin nousu on ollut noin 250 euroa.

Verotulot, euroa / asukas
(P)

Tuloerot ovat Toholammilla koko maata alhaisemmat, mutta hienoisessa nousussa ja Keski-Pohjanmaan keskiarvoon nähden suuremmat. Työttömyys on muuta maata alhaisempaa. Perustoimeentuen saajia on Kelan tilaston mukaan ollut vuosittain 113-146 eli noin 4 % asukkaista on sen piirissä. Koko maassa saajia on ollut vastaavana ajanjaksona 6,4 – 7,5 % väestöstä.

Perustoimeentulotuen saajat ja saajien osuus väestöstä

Tilastointijakso: 2017 - 2022

Toholampi		
	Saajat	Saajien osuus väestöstä, %
2022	116	4,0
2021	116	4,0
2020	113	3,8
2019	128	4,2
2018	112	3,6
2017	146	4,6

Toholammilla eläkkeelle jääetään keskimäärin 60,3 -vuotiaana. Matalaan eläköitymisikään voi vaikuttaa jonkin verran se, että Toholampi on huomattavan maatalousvoittoinen kunta

elinkeinorakenteeltaan. Se voi osaltaan selittää myös verotulojen pienuutta. Elinkeinorakenne saattaa vaikuttaa myös Toholammin väestön koulutustasoon.

Koulutustasomittain kertoo kuinka monta vuotta keskimäärin ihmiset ovat käyneet koulua peruskoulun jälkeen. Toholampilaiset ovat käyneet koulua keskimäärin 3 vuotta peruskoulun jälkeen kun Keski-Pohjanmaalla luku on 3,5 vuotta ja koko maassa 3,9 vuotta. Koulutustasomittain nousee kaiken aikaa, mutta Toholammilla pysytään yhä muuta maata alemmalla tasolla ollen lähellä Lestijärven ja Vetelin tilannetta.

Kunnan suurimmat työnantajat ovat ilmaisseet jatkuvan tarpeen lisätyövoimalle ja paikkakunnalle onkin muuttanut työntekijöitä myös ulkomailta. Myös kunnalla on ollut vaikeuksia löytyä työntekijöitä osaan avoimena olleista työpaikoista, ja kunnan houkuttelevuutta työ- ja asuinpaikkana on pyritty tuomaan esiin muun muassa rekrytointivideon avulla.

2.2 Terveys ja turvallisuus

Kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät hoitajaksot ovat Toholammilla korkealla tasolla. 10 000 asukasta kohden koko maassa hoitajaksia oli vuonna 2022 107, Keski-Pohjanmaalla 148 ja Toholammilla 175. Toholammilla tilanne on kuitenkin parantunut vuodesta 2020, jolloin vastaava luku oli 270. Yli 65-vuotiaiden ryhmässä kehitys on ollut Toholammilla erityisen myönteistä, kun v. 2020 hoitajaksia oli 832, niin vuonna 2022 niiden määrä laski 466. Koko maassa vastaava luku oli 344 ja Keski-Pohjanmaalla 456.

Toholammilla tapahtuu vähän henkeen ja terveyteen kohdistuvia rikoksia väkilukuun suhteutettuna, mutta niiden määrä kaksinkertaistui vuodesta 2019 vuoteen 2022 nähden (6, 12). Lukumääräisesti eniten tapahtuu liikennerikkomuksia, joiden määrä vastaavina vuosina oli 118 ja 168. Vuonna 2019 poliisin tietoon tuli 11 huumausainerikosta, ja niiden määrä vuonna 2022 laski viiteen.

Ikävakioidun sairastavuusindeksin avulla voidaan vertailla toholampilaisten terveyttä ja sairastavuutta suhteessa muuhun Suomen väestöön. Koko maan indeksi on 100 ja tätä suuremmat luvut kertovat koko maan tilannetta suuremmasta sairastavuudesta. Vuonna 2021 indeksi oli Toholammilla 101 ja Keski-Pohjanmaalla 103. Toholammilla sairastavuus on siis yleisesti ottaen Suomen yleisen tilanteen mukainen. Sairausryhmistä Toholammilla koko maan tilanteeseen nähden yleisempiä ovat aivoverisuonitaudit (112), diabetes (119), keuhkosairaudet (109), muistisairaudet (113), sepelvaltimotauti (144) ja syövät (109). Toisaalta alkoholista johtuva sairastavuus (83), mielenterveyden sairaudet (81) ja tuki- ja liikuntaelinsairaudet (93) ovat ikävakioiduissa tilastoissa maan tasoa alhaisemmat.

Ylipäätään Keski-Pohjanmaalla elinvuosia menetetään ennenaikaisesti (ns. vältettävissä olleet kuolemat) ennen kaikkea verenkiertoelimistöön sairauksien vuoksi. Koko maassa menetettiin 100 000 asukasta kohden 1682 elinvuotta näihin tauteihin, kun maakunnassamme vuosien määrä oli vastaavasti 1842 vuonna 2021.

Lukujen valossa jatkossakin hyvinvoinnin edistämistä tulee tehdä jatkossakin terveiden elintapojen edistämiseksi, sillä sydän- ja verisuonitauteja voidaan ennaltaehkäistä kiinnittämällä huomiota erityisesti hyvään ravitsemukseen ja riittävään liikuntaan.

2.3 Harrastukset

Itsensä toteuttamisen ja vapaa-ajan merkitys hyvinvoinnin kokemukselle on merkittävä. Toholammilla on puhdasta luontoa ja maisemallisesti yksi Keski-Pohjanmaan kauneimmista näkymistä Lestijokilaaksoon. Ympäröivä luonto ja sen monipuoliset retkikohteet tarjoavat elämyksiä niin oman kunnan asukkaille kuin täällä vierailevillekin. Monipuoliset liikunta- ja kulttuuripalvelut ovat yksi kunnan vahvuuksista. Vapaa-ajan toiminnoista kirjasto, musiikki ja liikunta ovat toholampilaisille tärkeitä.

Kirjaston lainausmäärät ovat palanneet korona-aikaa edeltävälle tasolle ja hieman siitä ylikin. Etenkin lasten tietokirjojen lainausmäärät ovat olleet kasvussa. Kirjaston verkkopalvelut, kuten esimerkiksi e-lehdet ja e-kirjat ovat myös kasvattaneet suosiotaan viime vuosina. Toholammin kirjaston tilojen käyttöaste on korkea, ja fyysisten kirjastokäyntien lukumäärä on yli valtakunnallisen keskitason. Vuonna 2020 käyttöön otettu omatoimikirjasto on ollut merkittävä kirjastopalveluiden laajennus. Kirjastossa järjestetään tapahtumia ja näyttelyitä, ja etenkin käyttäjäkoulutuksia, kuten esimerkiksi kirjastonkäytön opetusta ja kirjavinkkauksia, järjestetään aikaisempaa enemmän. Toholampilaisista noin 40% käyttää aktiivisesti kirjastoa ja lainaa sieltä materiaalia. Sykäräisessä erityisesti varhaiskasvatusyksikön ja koulun lapset ovat ahkeria kirjastonkäyttäjiä.

Toholammin kunta on viimeisen vuosikymmenen aikana investoinut merkittävästi liikuntapaikkoihin. Remontoitu ja laajennettu Lampin halli paransi monien sisälajien harrastusmahdollisuuksia Toholammilla. Lisäksi kunnasta löytyy kuntorata, luistelukenttiä, uimahalli, ampumarata, yleisurheilukenttä, hiekkatekonurmi pesäpalloon, pallokenttiä, latuja, kaukaloita, beachvolleykenttiä, keväällä 2023 uusittu frisbeegolfrata ja kuntosaleja. Pitkään toivottu ja odotettu uusi yleisurheilukenttä valmistui kesällä 2023. Fyysiset olosuhteet liikunnan harrastamiseen ovat monipuolisemmat kuin monessa muussa samankokoisessa kunnassa. Hiihtolatuja kunta ylläpitää Kuusiston alueella ja Sykäräisessä. Tämän lisäksi yhdistysten ja asukkaiden ylläpitämien latujen kunnossapitoa on tuettu haettavien avustuksin ensimmäisen kerran talvella 2024.

Vapaaehtoisten yhdistyksissä tekemä talkootyö on Lampilla edelleen voimissaan. Ilman yhdistystoiminnan panostusta Toholammin kuten muidenkin suomalaisten kuntien vapaa-ajan toiminnan palvelutarjonta olisi huomattavasti nykyistä köyhempää. Yhdistykset ovat toteuttaneet matalankynnyksen luontoliikuntakohteita mm. Kunnankämpän esteettömät pitkospuut, ja latujen ajo sekä Jämsänkallion reitit. Lisäksi kylillä sijaitsee nuorisoseurojen ja työväenyhdistyksen omistamia taloja, joissa järjestetään harrastustoimintaa.

Musiikkia voi harrastaa ja opiskella KanTo kansalaisopistossa ja Keski-Pohjanmaan konservatorion Toholammin toimipisteessä. Seurakunnan kuoro- ja muu musiikkitoiminta on aktiivista. Kunnassa järjestetään lukuisia konserteja ja muita kulttuuritilaisuuksia sekä esitetään elokuvia Toholammin Kulttuurisalissa. KanTo kansalaisopiston toiminta on vilkasta ja se tavoittaa kuntalaiset hyvin.

2.4 Lapset, varhaisnuoret ja lapsiperheet

Myönteistä

- Lähes kaikilla lapsilla on jokin harrastus
- Monipuoliset harrastusmahdollisuudet
- Mahdollisuus kohdata lapset ja nuoret yksilöllisesti ja avun hakemisen kynnyksellä matala
- Kouluruoka on maukasta: valtaosa lapsista ja nuorista syö kouluruuan päivittäin

Huolenaiheet

- Lapsiperheiden määrän alhaisempi osuus
- Vähän nukkuvien ja vähän liikkuvien yläkouluikäisten määrä kasvanut
- Lapsien fyysinen kunto
- Päihteitä käyttävien yläkoululaisten määrä on kasvanut ja kokonaan raittiiden osuus laskenut merkittävästi

Lapsiperheiden osuus on Toholammilla vakiintunut n. 32,5 % osuuteen kaikista perheistä. Se on muutaman prosenttiyksikön alhaisempi kuin koko maassa (2022 37,7 %).

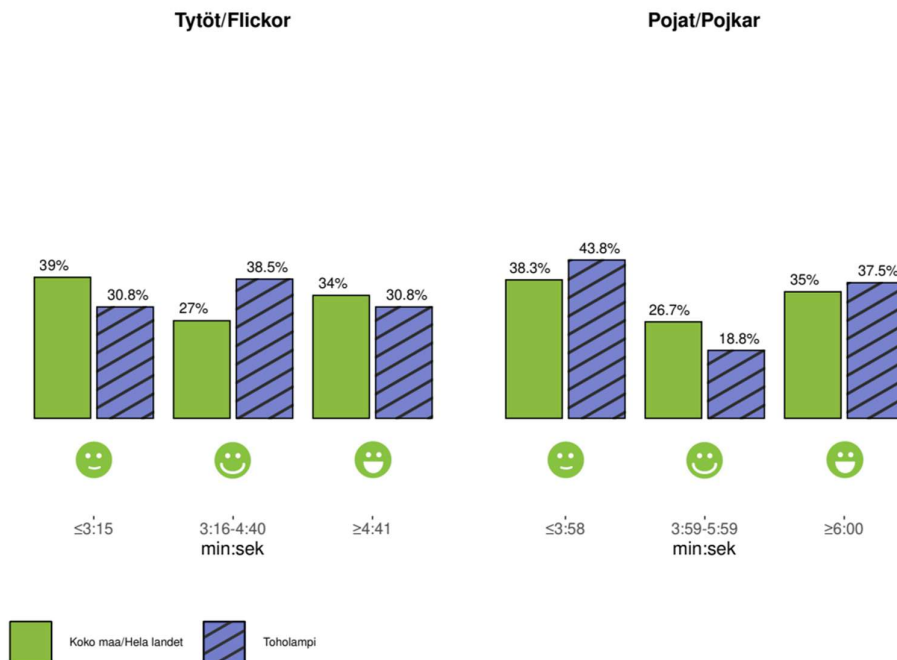
Elämänlaatu ja osallisuus

Lasten ja nuorten hyvinvoinnista on saatavilla kattavasti tietoa mm. THL:n kouluterveyskyselyn ja MOVE-testien kautta.

Fyysinen toimintakyky on hyvinvoinnin perustekijä ja sitä voidaan mitata MOVE-testeillä. Ne tehdään vuosittain 5. ja 8. luokan oppilaille. Testi sisältää 20 metrin viivajuoksun, vauhdittoman 5-loikan, heitto-kiinniottoyhdistelmän, ylävartalon kohotuksen, etunojapunnerruksen ja liikkuvuuden mittaukset.

20 metrin viivajuoksulla mitataan kestävyyttä ja liikkumistaitoja sekä voidaan arvioida epäsuorasti oppilaan maksimaalista hapenottoa. 8. luokkalaiset pärjäsivät tässä osiossa hieman koko maan keskiarvoa huonommin. Koko maahan verrattuna 5. luokkalaiset tytöt pärjäsivät keskiarvoltaan muuta maata hieman paremmin.

20 m viivajuoksu, osuudet tulosluokittain (%), 5. luokka
20 m skyttellöping, resultatklasser (%), 5. klass

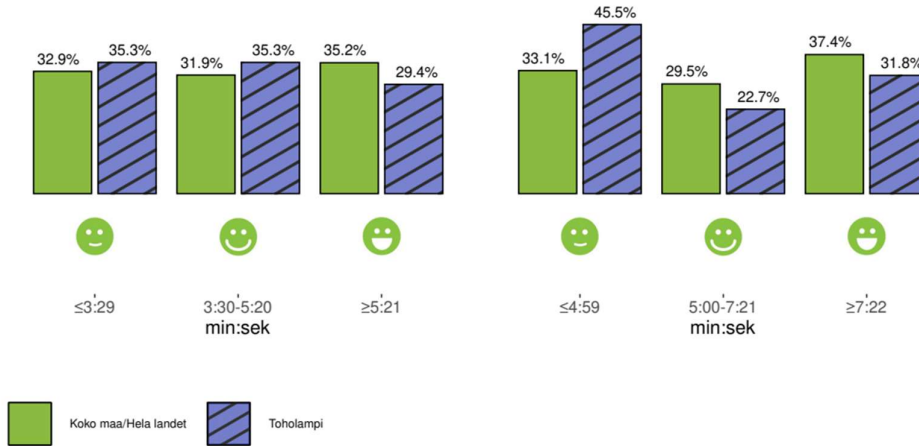

20 m viivajuoksu, osuudet tuloluokittain (%), 8. luokka
20 m skyttellöping, resultatklasser (%), 8. klass

Tytöt/Flickor

Pojat/Pojkar

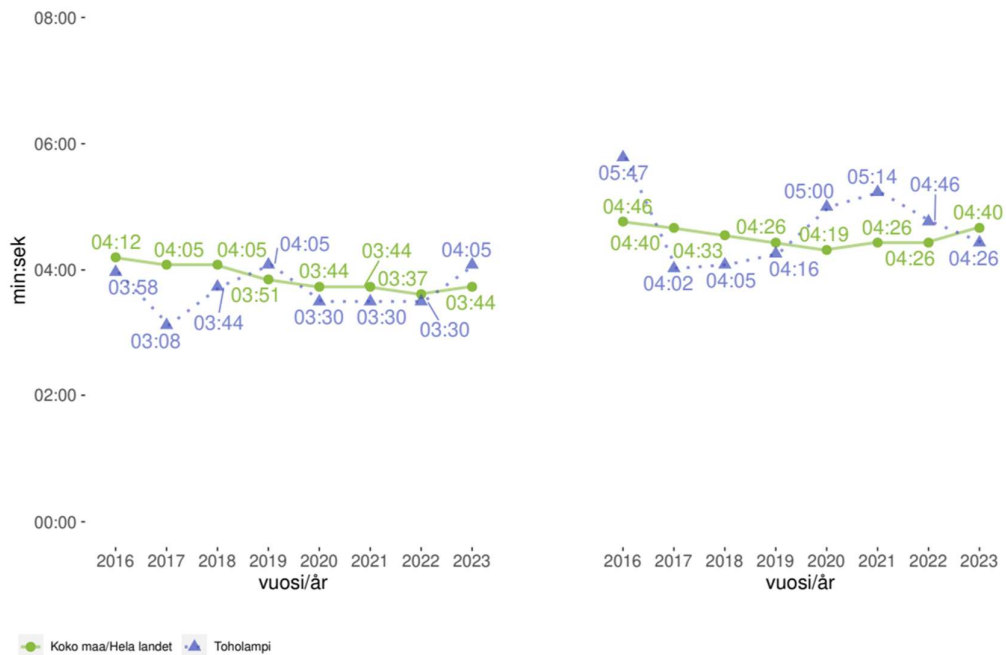

20 m viivajuoksu, mediaani (aika), 5. luokka
20 m skyttellöping, median (tiden), 5. klass

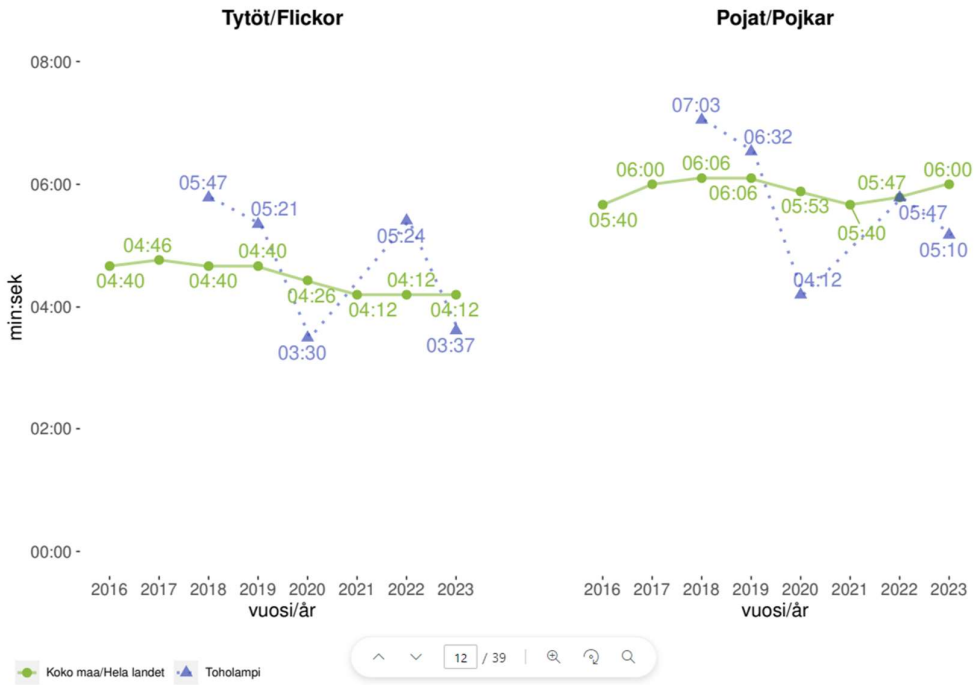

Tytöt/Flickor

Pojat/Pojkar

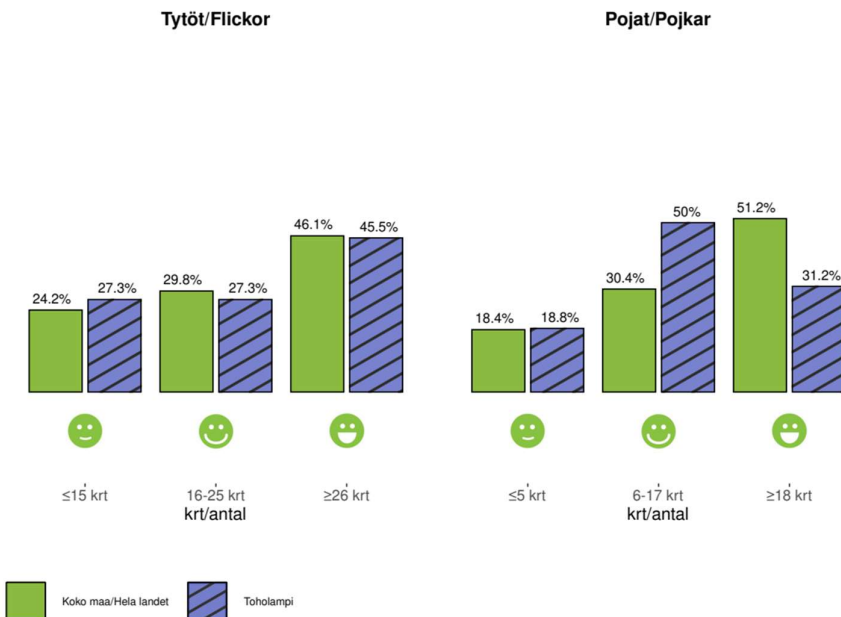

20 m viivajuoksu, mediaani (aika), 8. luokka
20 m skyttellöpfung, median (tiden), 8. klass

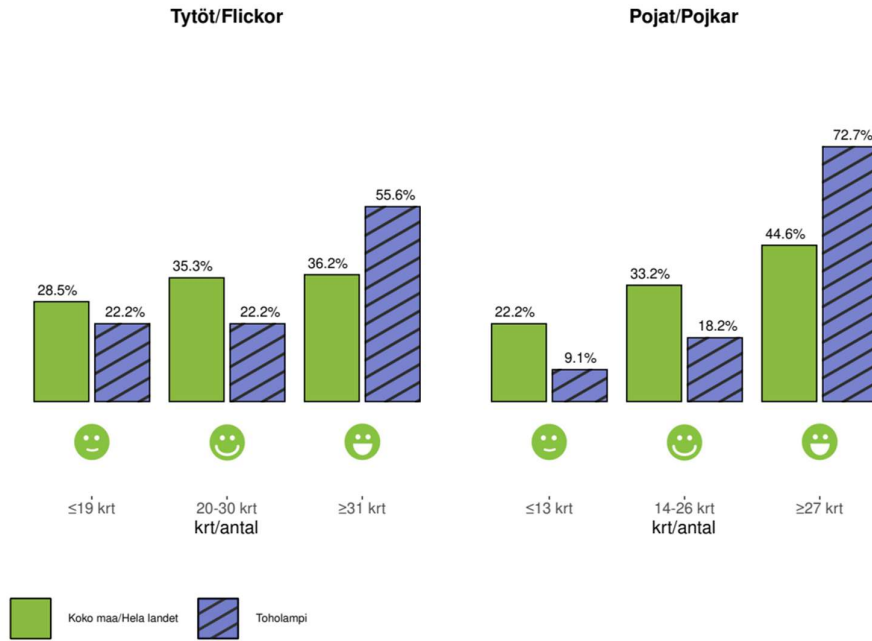

Etunojapunnerruksissa 8. luokkalaisten taso oli huomattavasti muuta maata paremmalla tasolla. Myös 5. luokkalaisten etunojapunnerrukset olivat muun maan keskiarvoa paremmat.

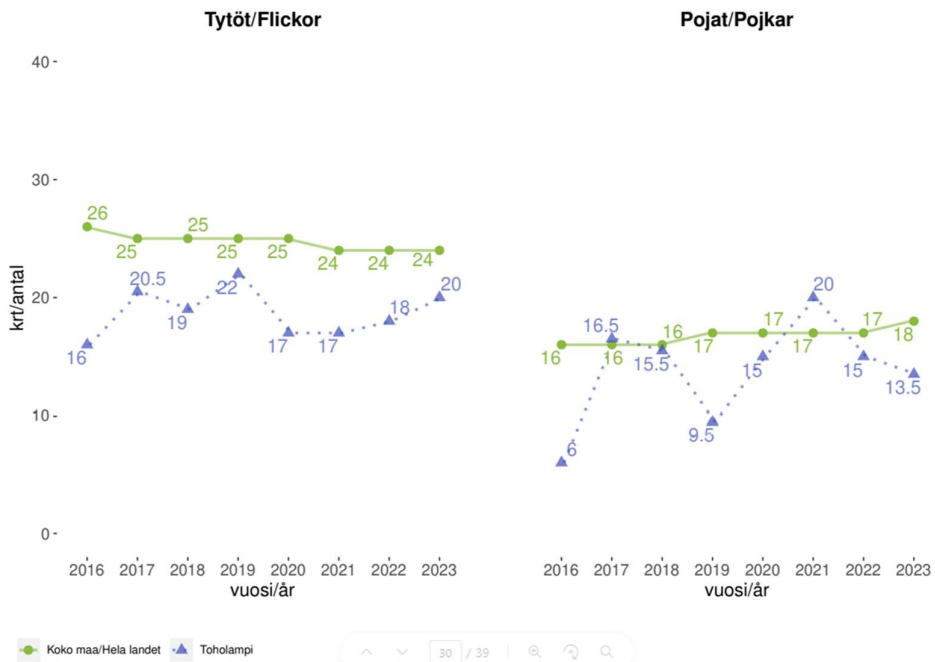
Etunojapunnerrus, osuudet tulosluokittain (%), 5. luokka
Armpress, resultatklasser (%), 5. klass

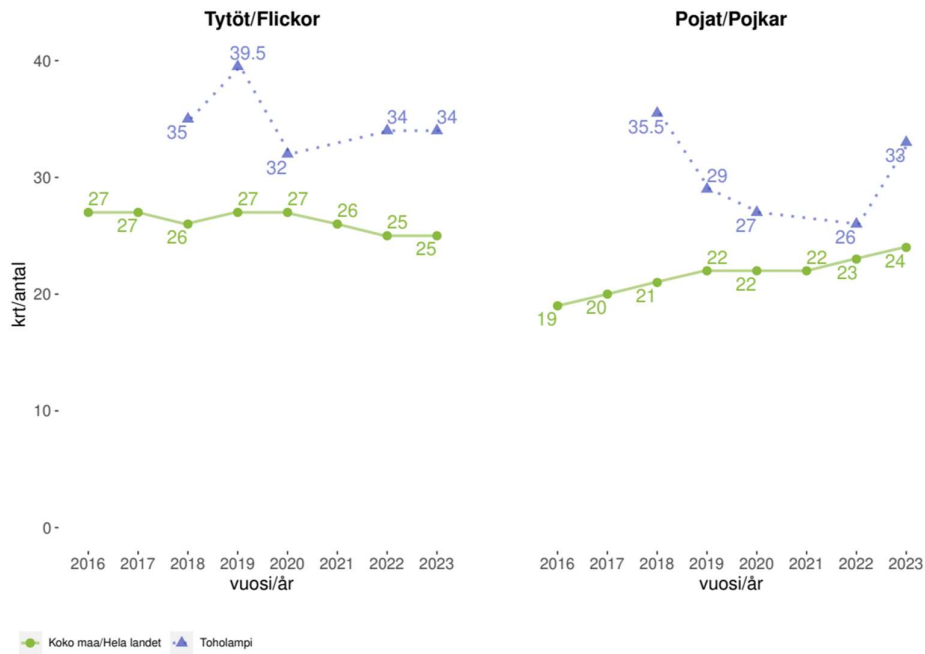
Etunojapunnerrus, osuudet tulosluokittain (%), 8. luokka
 Armpress, resultatklasser (%), 8. klass

Etunojapunnerrus, mediaani (krt), 5. luokka
 Armpress, median (antal), 5. klass

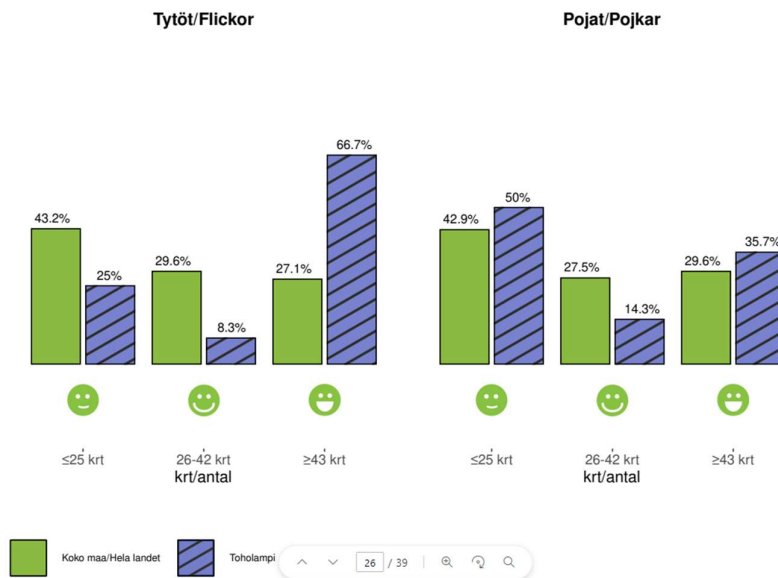

Etunojapunnerrus, mediaani (krt), 8. luokka
 Armpress, median (antal), 8. klass

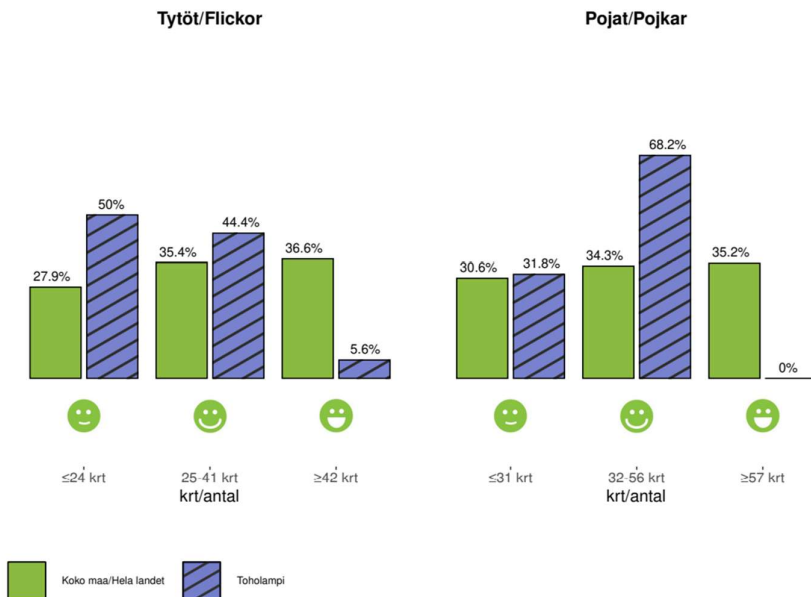

Vatsalihasten kuntoa mitattiin ylävartalon kohotuksella. Oppilas makaa selinmakuulla polvet koukistettuina ja käsivarret suorina vartalon vierellä. Tästä asennosta tehdään selinmakuulta mahdollisimman monta vatsarutistusta ääninauhan tahtiin siten, että sormet liukuvat mittaliuskan reunaan. Oikein suoritettujen rutistusten määrä on maksimissaan 75 toistoa.

Ylävartalon kohotus, osuudet tulosluokittain (%), 5. luokka
 Höjning av överkroppen, resultatklasser (%), 5. klass

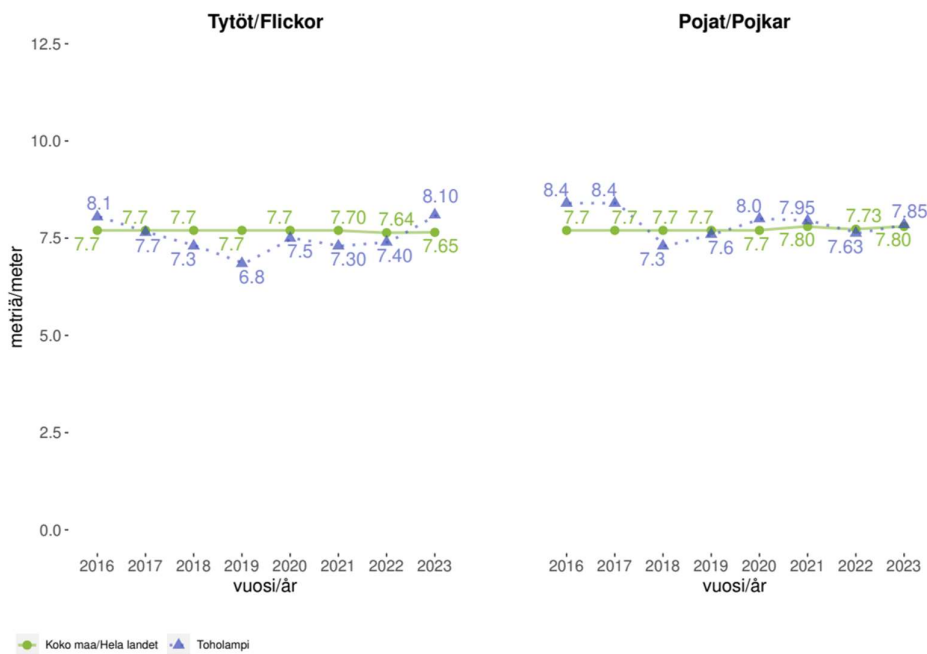

Ylävartalon kohotus, osuudet tulosluokittain (%), 8. luokka
 Höjning av överkroppen, resultatklasser (%), 8. klass

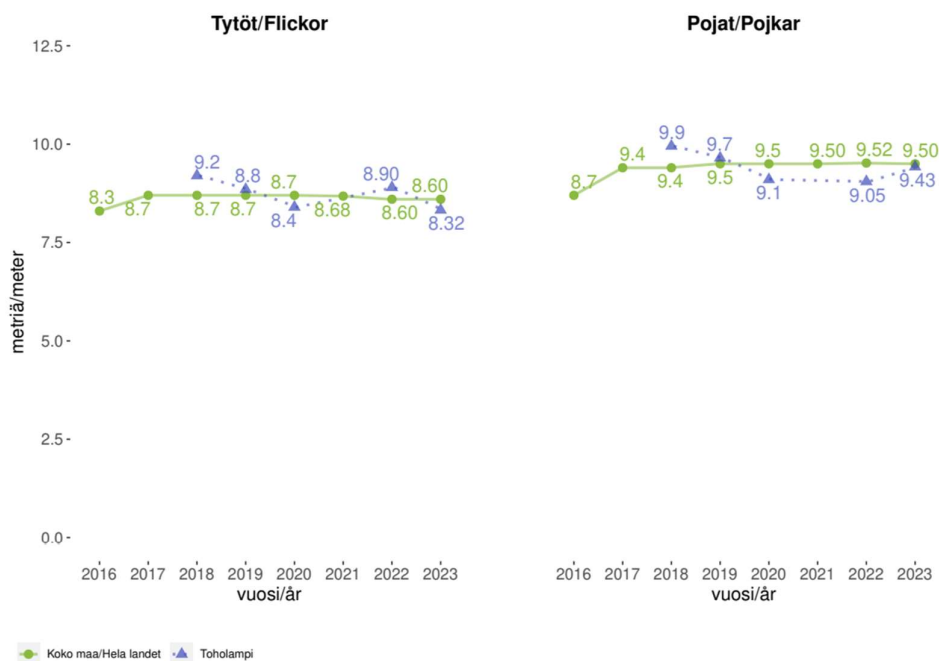
Vauhditon 5-loikka -mittausosio mittaa alaraajojen voimaa, nopeutta, dynamista tasapainoa ja liikkumistaitoja. 5. luokkalaisten tulokset olivat keskivertoa hieman paremmat muuhun Suomeen verrattaessa.

Vauhditon 5-loikka, mediaani (metriä), 5. luokka
 5-steg utan ansats, median (meter), 5. klass

Vauhditon 5-loikka, mediaani (metriä), 8. luokka
5-steg utan ansats, median (meter), 8. klass

Yhteenvertona MOVE-testistä voidaan todeta, että toholampilaisten nuorten fyysinen kunto on nuoremmassa ikäluokassa lähellä valtakunnallista keskitasoa ja yläkouluikäisillä hieman sen huonommalla puolella. Testit tehdään vuosittain, joten niistä kertyy arvokasta tietoa nuorten fyysisestä kunnosta. Keski-Pohjanmaa menestyy yleisesti ottaen huonosti ollen koko maan tilanteessa yksi huonoimmista alueista. Lasten ja nuorten, sekä kaikkien kuntalaisten, liikuttamisen eteen on edelleen tehtävä paljon työtä.

Kouluterveyskyselyn tärkeimmät tulokset

THL:n Nuorten hyvinvointi 2017 tutkimuksen mukaan lasten hyvinvointiin merkittävästi vaikuttavat muuttujat ovat mm. keskusteluvaikeudet vanhempien kanssa, yksinäisyys, kiusaaminen ja syrjintä, harrastaminen, lintsaaminen, kiinnittyminen kouluun, lasten ja nuorten kokemus väkivalta, vanhempien liiallinen alkoholinkäyttö, vanhempien erojen aiheuttamat haitat sekä osallisuus palveluissa. Näiden mittareiden avulla voidaan tehdä yhteenvertaus toholampilaisten lasten ja nuorten hyvinvoinnista ja hyvinvoinnin riskien esiintymisestä. Tiedot perustuvat joka toinen vuosi tehtävään kouluterveyskyselyyn.

Lasten ja nuorten tärkeimmät perustarpeet ovat riittävä uni, ravinto, liikkuminen ja ihmissuhteet.

Vihreä indikoi myönteistä kehitystä ja/tai hyvää tulosta, keltainen huolta ja punainen erityisen suurta huolta ilmiöstä, johon tulisi puuttua.

Perusopetuksen 4. ja 5. luokkalaiset

TOHOLAMPI, % 4. ja 5. luokan oppilaista	2019	2023
Kokee, ettei nuku tarpeeksi	7,1	0
Nukkuu usein huonosti kouluasioiden takia	4,8	0
Ei syö aamupalaa joka arkiamu	26,6	20,4
Syö pääruokaa kouluruoalla kaikkina koulupäivinä	85,9	76,5
Ei yhtään hyvää ystävää	1,3	0
Tuntee itsensä usein yksinäiseksi	2,5	0
Ei ole kiusattu lainkaan lukukauden aikana	75,6	76,5
Liikkuu vähintään tunnin päivässä	22,8	49,0
Harrastaa jotakin vähintään kerran viikossa	93,6	92,0
Kokenut vanhempien tai muiden huolta pitävien aikuisten fyysistä väkivaltaa viimeisen vuoden aikana	16,5	0
Kokenut vanhempien tai muiden huolta pitävien aikuisten henkistä väkivaltaa viimeisen vuoden aikana	18,2	28,0
Harrastaa taidetta ja kulttuuria vähintään yhtenä päivänä viikossa	84,2	69,4
Tyytyväinen elämäänsä tällä hetkellä	92,2	86,0
Kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi	10,7	10,4

Alakoululaiset voivat tilastojen valossa melko hyvin. Hyvinvoinnin perustekijöistä uni ja ravinto ovat pääosin kunnossa, mutta pääruuan jokaisena koulupäivänä syövien osuus on laskenut noin 10 prosenttiyksikköä aiempaan vuoteen 2019 nähden. Vain noin joka kymmenes lapsi tuntee terveytensä keskinkertaiseksi tai huonoksi.

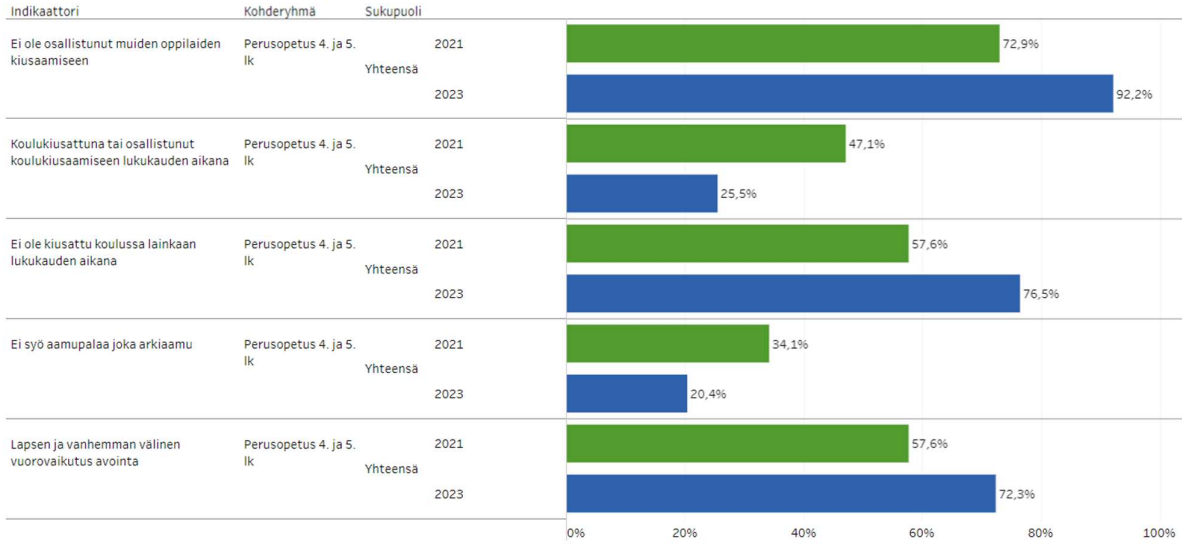
Lapset harrastavat edelleen aktiivisesti, mutta taide- ja kulttuuriharrastuksiin osallistuvien määrä on laskussa. Vaikka vähintään tunnin päivässä liikkuvien osuus on tuplaantunut, on edelleen syytä olla huolissaan. Alakouluikäinen kasvava lapsi tarvitsee joka päivä liikuntaa, niin koulupäivän ohessa kuin vielä vapaa-ajalla. Erityistä huolta aiheuttaa noin kolmannes vastaajista, jotka ovat kokeneet henkistä väkivaltaa vanhemman tai muun huolta pitävän aikuisen toimesta viimeisen vuoden aikana.

Väkivaltaa lapseen ja nuoreen kohdistava aikuinen ei tarjoa lapselle ja nuorelle heidän kehitykselleen välttämätöntä turvallista, välittävää ja kannustavaa kasvuympäristöä. Sekä henkinen että fyysinen väkivalta on riski lapsen kehitykselle ja psyykkiselle ja fyysiselle hyvinvoinnille. Väkivallan seurauksena lapsi tai nuori voi kärsiä mielenterveyden ongelmista kuten posttraumaattisesta stressireaktiosta, masennuksesta ja ahdistuneisuudesta sekä hyökkäävästä käytöksestä. Väkivallan kokemukset ovat yhteydessä myös haitalliseen käytökseen, kuten alkoholin ja huumeiden käyttöön, suojaamattoman seksin harrastamiseen, useisiin seksikumppaneihin ja vähäiseen fyysiseen aktiivisuuteen. Epäsuoria, vahingoittavista elämäntavoista ja käytöksestä johtuviin seurauksiin kuuluvat seksitaudit, sydän- ja verisuonitaudit, hengityselimistön sairaudet, diabetes sekä syöpäsairaudet. (WHO 2014).

Toholammilla asuvat lapset ovat edelleen hieman tyytyväisempiä elämäänsä kuin maassa keskimäärin, mutta näidenkin lasten osuus on laskenut (kuten koko maassa koronavuosien jälkeen). Elämänlaadun osalta on tärkeää, että sekä koulupäivän aikana kuin vapaa-ajalla lapsella on turvalliset olosuhteet ja mielekäästä, kasvua tukevaa toimintaa.

Yhteenvedona viisi myönteisistä ja huolestuttavaa kehityskulkua aiempaan sekä koko maan tulokseen nähden.

Viisi myönteisintä tulosta suhteessa aiempaan tiedonkeruuseen, Toholampi

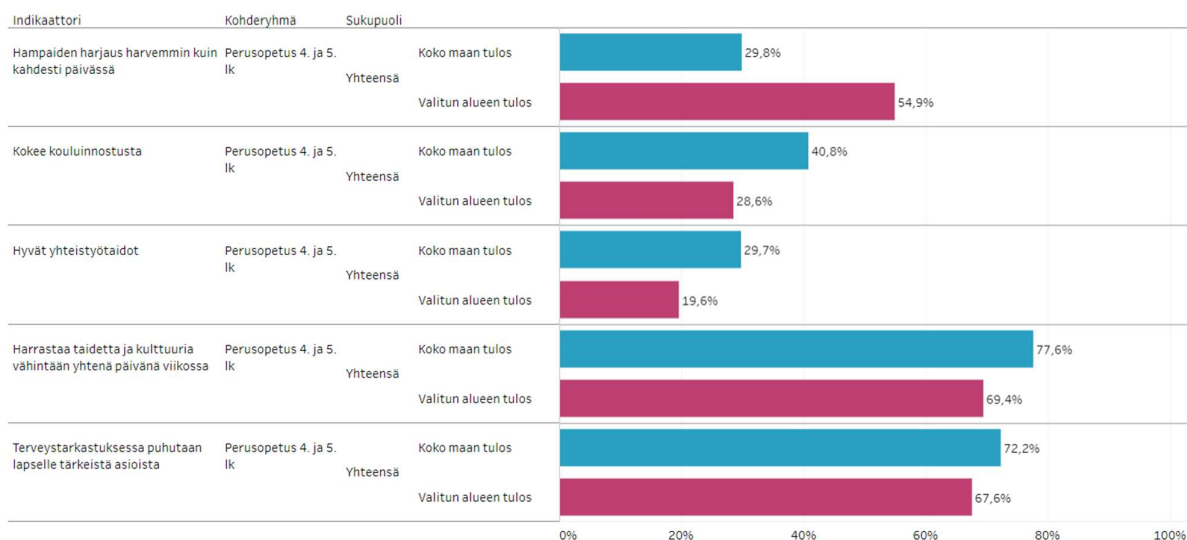
Viisi myönteisintä tulosta suhteessa koko maan tulokseen, Toholampi

Viisi huolestuttavinta tulosta suhteessa aiempaan tiedonkeruuseen, Toholampi

Viisi huolestuttavinta tulosta suhteessa koko maan tulokseen, Toholampi

Perusopetuksen 8. ja 9. luokkalaiset

TOHOLAMPI, % 8. ja 9. luokan oppilaista	2019	2023
Nukkuu arkisin alle 8 tuntia	23,8	22,7
Ei syö koululounasta päivittäin	14,6	12,3
Ei syö aamupalaa joka arkiamu	32,1	56,0
Ei yhtään läheistä ystävää	7,2	9,3
Tuntee itsensä usein yksinäiseksi	6,0	17,3
Ei ole kiusattu lainkaan lukukauden aikana	76,2	81,6
Harrastaa liikuntaa omatoimisesti vapaa-ajalla vähintään viikoittain	81,0	80,0
Harrastaa jotakin vähintään kerran viikossa	96,4	98,6
Kokee, että asuinalueella ei ole tarpeeksi oleskelutiloja nuorille	36,9	56,9
Kokenut vanhempien tai muiden huolta pitävien aikuisten fyysistä väkivaltaa viimeisen vuoden aikana	11,9	5,4
Kokenut vanhempien tai muiden huolta pitävien aikuisten henkistä väkivaltaa viimeisen vuoden aikana	20,2	36,5
Harrastaa taidetta ja kulttuuria vähintään yhtenä päivänä viikossa	51,2	52,8
Tosi humalassa vähintään kerran kuukaudessa	4,9	11,0
Raittius	71,6	49,3
Kokeillut laittomia huumeita ainakin kerran	2,4	1,4
Omalla paikkakunnalla on helppo hankkia huumeita	16,9	29,7
Perheen koettu taloudellinen tila kohtalainen tai sitä huonompi	27,4	39,7
Tyytyväinen elämäänsä tällä hetkellä	80,7	68,5
Kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi	12,0	21,1
Kokee pystyvänsä vaikuttamaan oman elämänsä kulkuun	83,3	91,8

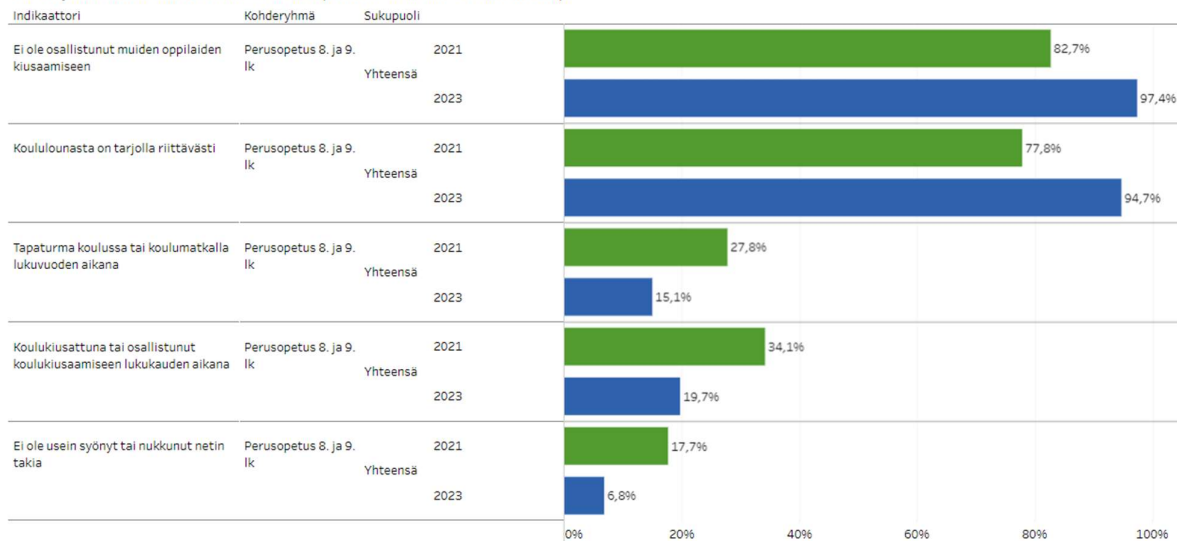
Viimeisen neljän vuoden aikana erityisesti niiden nuorten määrä, jotka eivät syö aamupalaa joka arkiamu on kasvanut huolestuttavasti. Se voi osaltaan johtua esimerkiksi perheen huonosta taloudellisesta tilanteesta, sillä näiden perheiden määrä on vastausten perusteella kasvanut merkittävästi. Samoin perheiden hyvinvointiin voi liittyä monia muitakin huolia. Ylipäätään terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi tuntevien osuus on lähes kaksinkertaistunut.

Esimerkiksi nuorten humalahakuinen juominen on kasvanut ja raittiiden nuorten määrä on vastaavasti vähentynyt vuosien 2019 ja 2023 välillä. Tilanne on huomattavan huono, kun vuonna 2009 vain 24,1 % nuorista joi alkoholia humalahakuisesti. Myös huumeiden saatavuus vaikuttaa lisääntyneen Toholammilla, mutta kuitenkin kokeilijoiden määrä on pysynyt pienenä.

Eriyisen huolestuttavaa on, että noin 37 % 8. ja 9. luokkalaisista on kokenut viimeisen vuoden aikana henkistä väkivaltaa vanhempien tai muiden huolta pitävien aikuisten toimesta. Vuoden 2023 tulosten perusteella 8. ja 9. luokan vastaajista vain 31,5 % koki, että keskusteluyhteys vanhempiin on hyvä.

Yhä useampi nuori kokee myös itsensä yksinäiseksi. Syksyllä 2022 kerätyn aineiston perusteella yli puolet vastaajista koki, ettei asuinalueella ole nuorille sopivia oleskelutiloja. Tämän jälkeen on avautunut uusi nuorisotila, joka toivottavasti osaltaan helpottaa sopivien tilojen löytymistä. Yleisesti ottaen tyytyväisyys omaan elämään on laskenut huomattavasti aiempiin kyselyihin nähden ja tyytyväisyys laskee myös siirryttäessä alakoulusta yläkouluun. Yläkouluikäiset kokevat kuitenkin pystyvänsä vaikuttamaan oman elämänsä kulkuun, mikä on erittäin positiivinen tulos. Tulosten perusteella olosuhteet koulussa sekä liikunnan harrastamismahdollisuudet ovat Toholammilla pääpiireittäin kunnossa. Huolet liittyvät erityisesti nuorten kasvu- ja elinolosuhteisiin kotona ja vapaa-ajalla. Tulevina vuosina on tärkeää pyrkiä tarjoamaan tietoa ja tukea vanhemmuuteen sekä lisätä voimavaroja erityisesti päihteettömyyteen kannustaviin toimintatapoihin. Yksi tapa on toteuttaa laadukasta ja toimivaa nuorisotyötä, joka aktivoi ja tukee nuorten kasvua vastuulliseen aikuisuuteen. On myös syytä olla huolissaan perheiden riittävästä ja hyvinvointia edistävästä toimeentulosta. Yhteenvetona vielä kootusti sekä suurimmat onnistumiset että huolenaiheet aiempiin kyselyihin nähden.

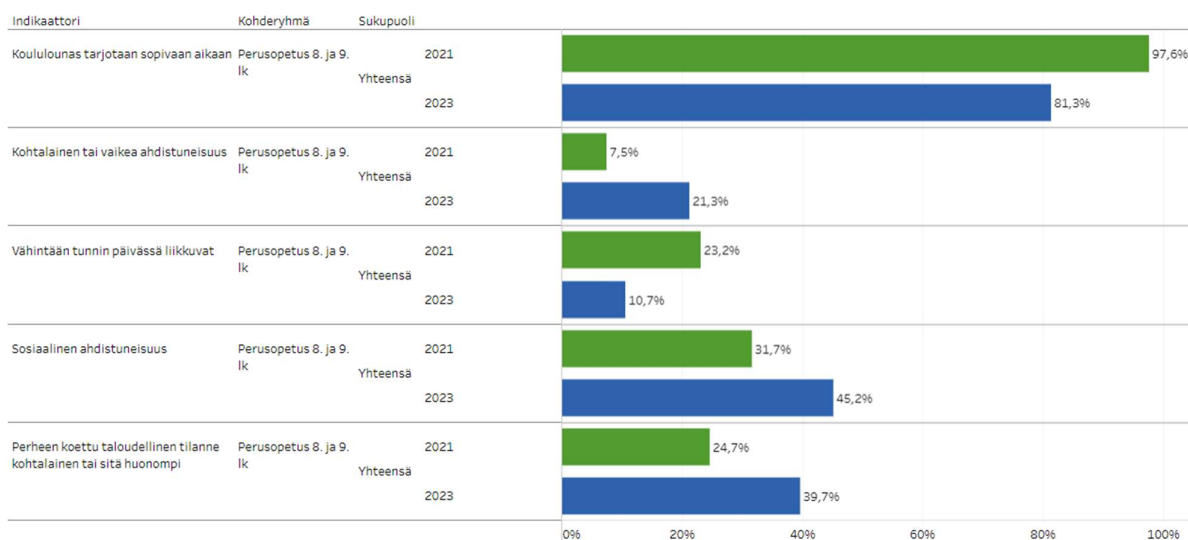
Viisi myönteisintä tulosta suhteessa aiempaan tiedonkeruuseen, Toholampi

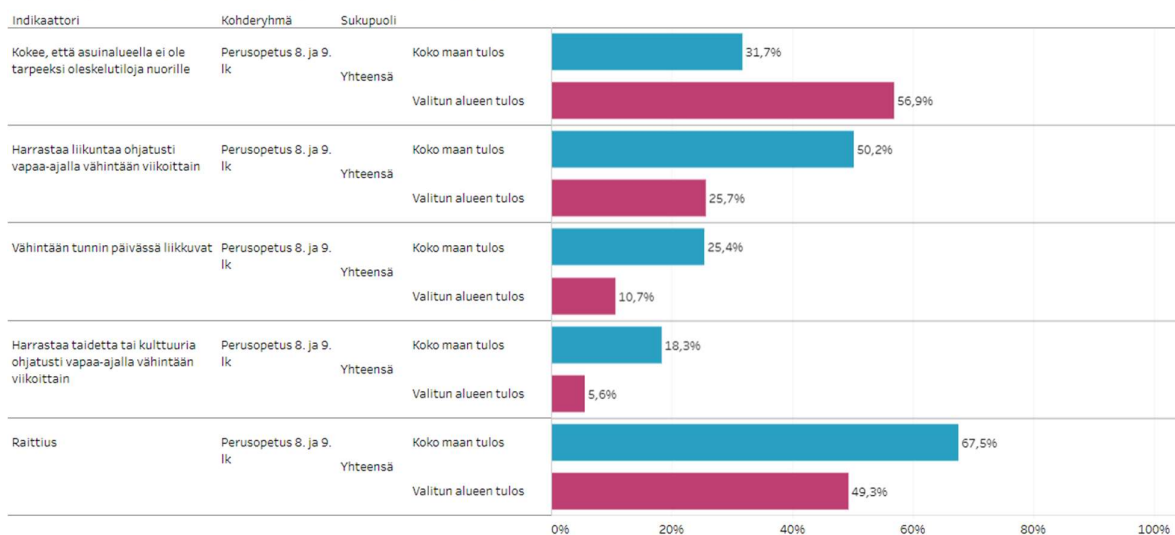
Viisi myönteisintä tulosta suhteessa koko maan tulokseen, Toholampi

Viisi huolestuttavinta tulosta suhteessa aiempan tiedonkeruuseen, Toholampi

Viisi huolestuttavinta tulosta suhteessa koko maan tulokseen, Toholampi

2.5 Nuoret ja nuoret aikuiset

Myönteistä

- Nuorisotyöttömyys vähäisempää kuin maassa keskimäärin
- Koulutuksen ulkopuolelle jääneiden nuorten määrä vähäinen
- Taidetta ja kulttuuria viikoittain harrastavien lukiolaisten määrä kasvussa
- Täysin raittiiden lukiolaisten määrä kasvussa

Huolenaiheet

- Tosi humalassa olevien määrä
- Lukiolaisten kokeman henkisen väkivallan lisääntyminen
- Mielenterveyden ja käyttäytymisen syiden vuoksi työkyvyttömyyseläkkellä olevien määrä

Lukiolaiset

Kouluterveyskysely tehdään myös lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoille joka toinen vuosi.

TOHOLAMPI, % lukiolaisista	2019	2023
Nukkuu arkisin alle 8 tuntia	30,9	37,1
Ei syö koululounasta päivittäin	30,9	25,3
Ei syö aamupalaa joka arkiamu	40,0	42,9
Ei yhtään läheistä ystävää	0	0
Tuntee itsensä usein yksinäiseksi	0	17,1
Ei ole kiusattu lainkaan lukukauden aikana	94,5	91,4
Harrastaa liikuntaa omatoimisesti vapaa-ajalla vähintään viikoittain	90,7	74,3
Harrastaa jotakin vähintään kerran viikossa	100	94,1
Kokee, että asuinalueella ei ole tarpeeksi oleskelutiloja nuorille	41,8	67,6
Kokee, että asuinalueella järjestetään kiinnostavaa vapaa-ajan toimintaa nuorille	40,0	0
Kokenut vanhempien tai muiden huolta pitävien aikuisten fyysistä väkivaltaa viimeisen vuoden aikana	9,1	0
Kokenut vanhempien tai muiden huolta pitävien aikuisten henkistä väkivaltaa viimeisen vuoden aikana	38,2	44,1
Harrastaa taidetta ja kulttuuria vähintään yhtenä päivänä viikossa	61,8	85,3
Tosi humalassa vähintään kerran kuukaudessa	0	14,3
Raittius	46,3	51,4
Kokeillut laittomia huumeita ainakin kerran	9,3	0
Omalla paikkakunnalla on helppo hankkia huumeita	43,6	34,3
Perheen koettu taloudellinen tila kohtalainen tai sitä huonompi	50,9	38,2
Tyytyväinen elämäänsä tällä hetkellä	72,7	50,0
Kokee terveydentilansa keskinertaiseksi tai huonoksi	25,5	37,1
Kokee pystyvänsä vaikuttamaan oman elämänsä kulkuun	81,8	70,6

Lukiolaisten vastauksista heijastuu yleisesti ottaen lukiolaisten kokeman elämänlaadun heikkeneminen Toholammilla vuosien 2019 ja 2023 välillä. On syytä huomata, että vastaajajoukko on pieni otanta eli vain noin 40 toholampilaista nuorta. Vuosien välinen vaihtelu voi siten olla suurempaa kuin yläkoululaisten noin 100 vastaajan joukossa.

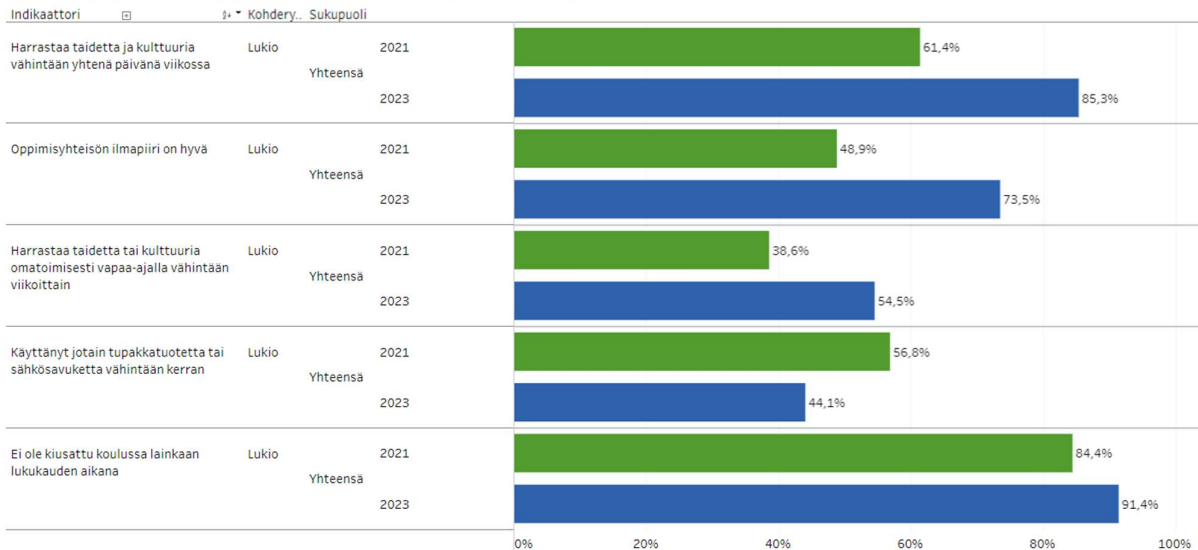
Joka tapauksessa on huolestuttavaa, että lukiolaisista reilut kaksi viidesosaa on kokenut viimeisimmän vuoden aikana henkistä väkivaltaa vanhempien tai muun huolta pitävän aikuisen toimesta.

Toisaalta toisin kuin yläkoululaiset, lukiolaiset arvioivat oman perheensä taloudellisen tilanteen aiempaa harvemmin kohtalaiseksi tai huonoksi. Lukiolaiset ovat myös aiempaa raittiimpia, vaikkakin itsensä tosi humalaan vähintään kerran kuussa juovien osuus on vajaa 15 % vastaajista. Lukiolaisista valtaosa harrastaa jotakin viikoittain, tosin osuus on hieman pienentynyt aiempaan nähden. Erityisesti liikuntaan viikoittain harrastavien määrä on laskenut merkittävästi, toisaalta taas taidetta ja kulttuuria harrastavien määrä on runsastunut.

Laajasti hyvinvointia, osallisuutta ja inhimillisiä suhteita mittaavien väittämien tulokset ovat heikentyneet aiempaan nähden. Puolet lukiolaisista eivät ole tyytyväisiä elämäänsä tällä hetkellä, lähes 40 % kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi ja yhä harvempi (vaikkakin edelleen noin kolme neljästä) kokee pystyvänsä vaikuttamaan oman elämänsä kulkuun. Yksinäiseksi tuntevia on 17 % vastaajista.

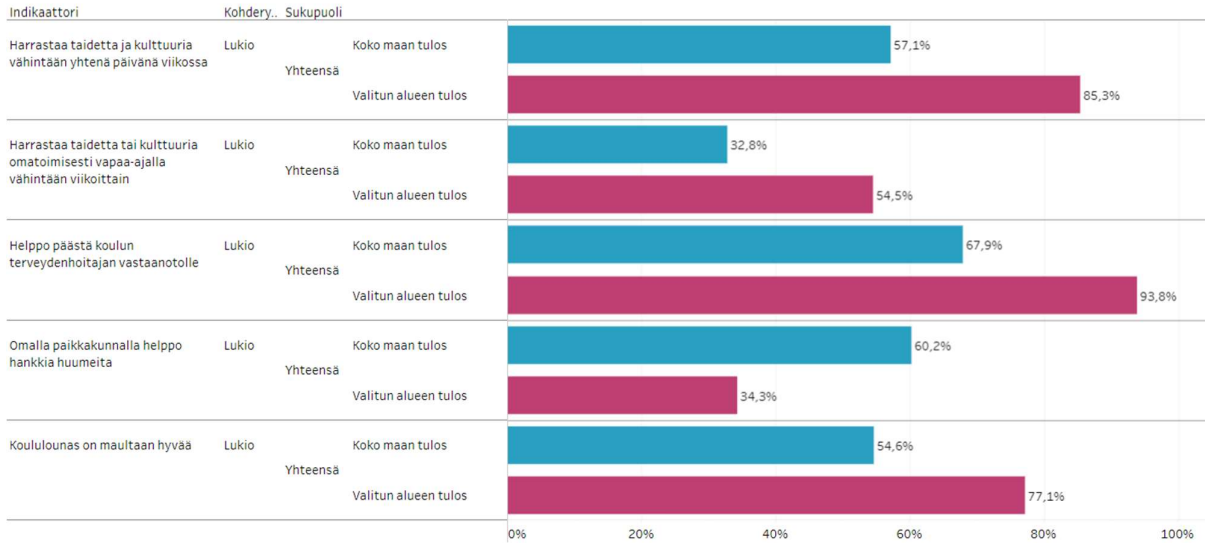
Vastauksista heijastuu myös nuorille mielekkään ohjatun tekemisen ja tilojen puute. Osittain kyseessä voi olla myös heijastuma siitä, että kunnan oma nuorisotyö on ollut melko suppeaa ja vähäinen tarjonta on kohdistunut erityisesti ala- ja yläkouluikäisille. Jatkossa olisi tuotettava enempi aikuisuutta lähestyvien nuorten toimintaa.

Viisi myönteisintä tulosta suhteessa aiempaan tiedonkeruuseen, Toholampi

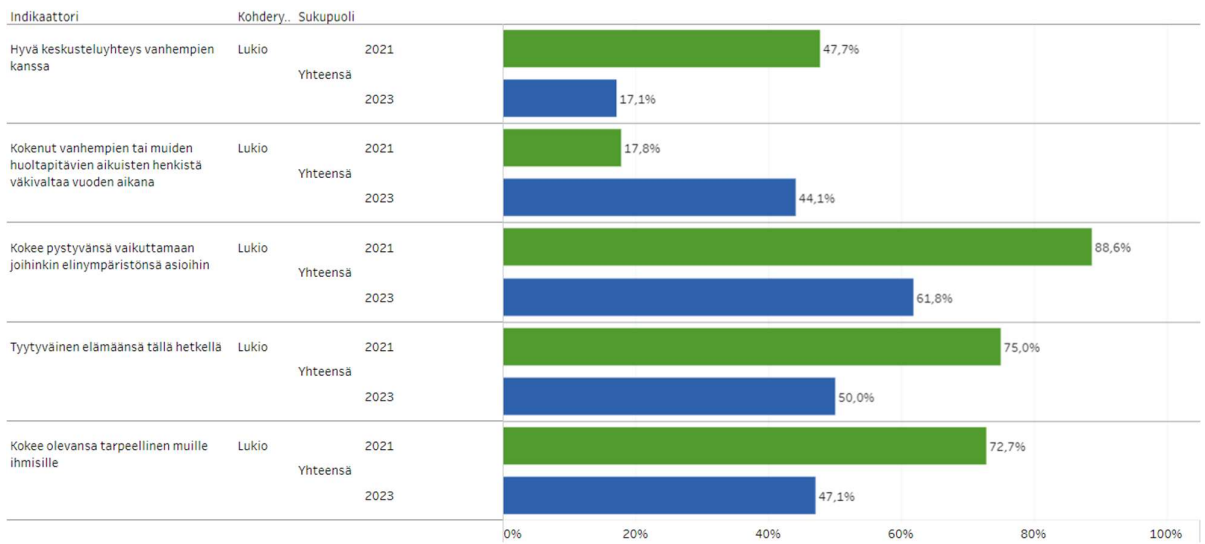

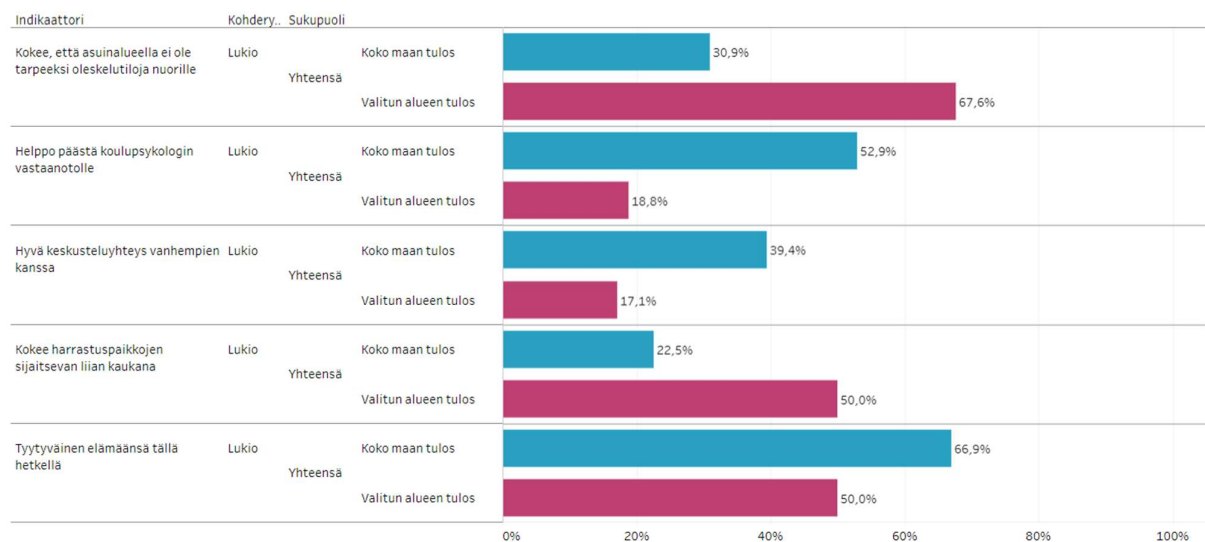
Viisi myönteisintä tulosta suhteessa koko maan tulokseen, Toholampi

Viisi huolestuttavinta tulosta suhteessa aiempaan tiedonkeruuseen, Toholampi

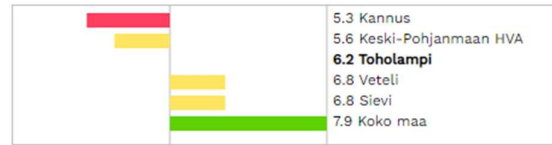
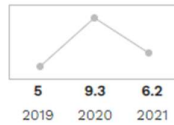
Viisi huolestuttavinta tulosta suhteessa koko maan tulokseen, Toholampi

Nuorisotyöttömyys ja koulutuksen ulkopuolelle jääminen

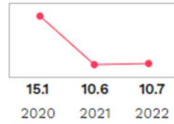
Koulutuksen ulkopuolelle jääneet
17 - 24-vuotiaat, %
vastaavanikäisestä väestöstä
(T) (HYTE-K)

-4.62

Nuorisotyöttömät, % 18 - 24-
vuotiaasta työvoimasta
(T)

10.31

Keski-Pohjanmaalla on vähemmän koulutuksen ulkopuolelle jääneitä nuoria kuin koko maassa keskimäärin. Ainoastaan Kannuksessa on vähemmän koulutuksen ulkopuolelle jääneitä kuin Toholammilla.

Myös nuorisotyöttömyys on Keski-Pohjanmaalla vähäisempää kuin koko maassa. Nuorisotyöttömien osuus 18-24-vuotiaasta työvoimasta on kuitenkin viimeisen viidentoista vuoden aikana lähes kolminkertaistunut. Vuonna 2008 Toholammin nuorisotyöttömyysaste oli vain 3,7 %, kun 2022 se oli 10,7 %.

Keski-Pohjanmaalla 16-24-vuotiaiden ikäryhmässä saadaan enemmän sairaspäivärahaa mielenterveysperusteisesti kuin koko maassa keskimäärin. Myös mielenterveysyiden vuoksi työkyvyttömyyseläkkeellä olevia nuoria on suhteellisesti enemmän Keski-Pohjanmaalla sekä Toholammilla kuin keskimäärin Suomessa. 18-34 -vuotiaiden ikäryhmästä 4,3 % sai vuonna 2022 Toholammilla työkyvyttömyyseläkettä, kun koko maassa luku oli vain 1,8 %.

2.6 Työikäiset

Myönteistä

- Alle 25-vuotiaiden työttömien määrä laskenut
- Suurilla työnantajilla tarve rekrytoida osaavaa työvoimaa
- Pitkäaikaistyöttömien määrän hienoinen lasku

Huolenaiheet

- Miesten työttömyys hieman yleisempää kuin naisten
- Erityiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutettujen määrä
- Maatalouden rakennemuutoksen heijasteet maatalousyrittäjien ja heidän perheidensä hyvinvointiin
- Työkyvyttömyyseläkettä saavien määrä lähtenyt kasvuun

Työikäisestä väestöstä ei ole saataville kattavia ihmisten omaan kokemukseen perustuvia tilastoja kuntatasolla. Hyvinvointia joudutaan usein tarkastelemaan rekisteriaineistossa ilmenevän pahoinvoinnin perusteella, olettamuksella, että mitä vähemmän on pahoinvointia, sitä enemmän on hyvinvointia kunnassa.

Terve Suomi -tutkimuksessa (2022, THL) on kerätty tietoa väestön hyvinvoinnista hyvinvointialueiden tasolla. Tulokset ovat osin yleistettävissä myös Toholammin asukkaisiin. Keltainen väri taulukossa tarkoittaa selkeästi maan keskiarvoa heikompaa tulosta, vihreä väri vastaavasti maan keskiarvoa parempaa tulosta. Ilman väriä olevissa muuttujissa ero on alle 1 %-yksikköä. Valitettavasti Keski-Pohjanmaa ei menesty tuloksissa koko maahan nähden. Tätä voi osaltaan selittää alueen matalampi koulutustaso. Matalampi koulutustaso on yhteydessä terveys- ja hyvinvointiongelmien sekä epäterveisiin elintapoihin erilaisten yhteiskunnallisten tekijöiden kautta (THL 5.12.2023).

Osuus työikäisistä (20-64 -vuotiaat)	Keski-Pohjanmaa	Koko maa
Elintavat		
Useita kertoja päivässä kasviksia sekä hedelmiä ja marjoja syövät	24,6	26,6
Niukasti kasviksia sekä hedelmiä ja marjoja syövät	11,6	7,8
Kalaa vähintään kaksi kertaa viikossa syövien osuus	20,0	25,8
Riittämättömästi nukkuvien osuus	28,1	24,2
Terveysliikuntasuosituksen mukaan liian vähän liikkuvat	56,9	56,0
Lihavien osuus BMI $\geq$ 30 kg/m ²	26,2	24,4
Elämänlaatu ja osallisuus		
Elämänlaatunsa hyväksi kokevat	48,8	50,9
Erittäin heikko osallisuuden kokemus	14,0	10,0
Itsensä yksinäiseksi tuntevat	15,3	13,0
Kulttuuripalveluita ei saatavilla riittävästi (ml. kirjasto)	31,2	21,6
Kuukausittain jotakin kulttuuripalvelua (ml. kirjasto) käyttäneet	25,9	30,6
Onnelliseksi itsensä kokeneet	44,2	46,5
Päivittäisen elämänsä erittäin tai hyvin turvalliseksi kokeneiden osuus	67,6	71,5
Päivittäisen elämänsä turvattomaksi kokeneet	4,2	4,1
Syrjintää työssä tai työnhaussa kokeneet	9,9	14,5
Lähisuhdeväkivaltaa tunteneet	10,0	8,2
Asuinalueensa olosuhteisiin tyytyväisten osuus	82,6	81,9
Fyysinen toimintakyky ja mielenterveys		
100 metrin matkan juoksemisessa suuria vaikeuksia	10,7	9,7
500 metrin kävelemisessä suuria vaikeuksia	4,4	2,6
Itsensä täysin tai osittain työkyvyttömäksi tuntevat	23,9	19,9
Ei usko todennäköisesti jaksavansa työskennellä eläkkeeseen saakka	27,8	26,5
Toimintarajoitteita terveysongelman vuoksi	33,5	30,6
Terveytensä keskinkertaiseksi tai sitä huonommaksi tuntevat	34,7	32,7
Terveyspalveluita mielenterveysongelmien vuoksi käyttäneet	14,5	16,2
Päihteet ja riippuvuudet		
Alkoholia humalahakuisesti käyttävät	9,3	10,6
Alkoholia liikaa käyttävät	26,9	29,0
Päivittäin tupakoivat	14,7	11,3
Päivittäin nuuskaavat	4,8	3,7
Rahapelaaminen vähintään kerran viikossa 12 viime kuukauden aikana	24,9	21,8
Psyykkisesti merkittävästi kuormittuneet	19,8	19,3
Palveluiden saatavuus		
Tutkimuksiin ja hoitoihin riittävän nopeasti terveydenhuollon viimeisellä käynnillä päässeet	59,8	59,9
Asioinut digitaalisesti sote-ammattilaisen kanssa	33,9	46,2
Sähköinen palvelu korvasi vähintään yhden asioinnin	85,6	87,1
Myönteinen asiakaskokemus viimeksi käytetyssä terveyspalvelussa	65,3	66,0
Lääkärin vastaanottopalveluita riittämättömästi saaneet	20,8	25,0
Korkeat asukasmaksut haitanneet hoidon saantia	33,2	31,9
Hammaslääkärin palveluita riittämättömästi saaneet	18,8	28,0
Hoitajan vastaanottopalveluita riittämättömästi saaneet	13,5	17,5

Työkäisen väestön hyvinvointia määrittelee osaltaan työpaikkojen määrä, kunnassa sijaitsevien peruspalvelujen määrä sekä vapaa-ajan palvelujen monipuolisuus.

Väestö muuttujina Alue, Pääasiallinen toiminta, Tiedot ja Vuosi

	Väestö 31.12.			
	2019	2020	2021	2022
Toholampi				
Yhteensä	3 033	2 966	2 938	2 903
Työvoima	1 190	1 190	1 151	1 156
Työlliset	1 111	1 069	1 068	1 086
Työttömät	79	121	83	70
Työvoiman ulkopuolella olevat	1 843	1 776	1 787	1 747
0-14 -vuotiaat	579	542	535	511
Opiskelijat, koululaiset	199	199	180	197
Varusmiehet, siviilipalvelusmiehet	1	5	5	4
Eläkeläiset	968	940	967	956
Muut työvoiman ulkopuolella olevat	96	90	100	79

Kuva: Väestönkehitys sekä pääasiallinen toiminta Toholammilla, Tilastokeskuksen tilasto.

Työvoiman osuus koko väestöstä oli vuonna 2022 noin 40 %. Työttömyys on Toholammilla ja Keski-Pohjanmaalla koko maata vähäisempää (6,7 % 3 /2023). Lokakuun 2023 lopussa työttömiä työnhakijoita oli 167. Heistä yli 50-vuotiaita oli 38, alle 25-vuotiaita seitsemän ja pitkäaikaistyöttömiä 21 henkilöä. Verrattuna vuoteen 2017 alle 25-vuotiaiden työttömien määrä laski 12 henkilöstä seitsemään henkilöön. Myös pitkäaikaistyöttömien määrä on laskenut 27 henkilöstä, mutta määrä on noussut ja laskenut vuosien välillä. Miehet ovat naisia useammin työttömiä: 31.12.2022 työttömiä naisia oli 25 ja työttömiä miehiä 45.

Pitkäaikais- ja nuorisotyöttömyyteen pyritään puuttumaan mm. Toholammin kunnan ylläpitämän Inspis -työpajan avulla. Sen kuntouttavan sekä nuorten työpajatoiminnan piirissä on jatkuvasti noin 15-20 henkilöä. Työpajatoiminnan tarkoituksena on auttaa osallistujaa työn tai koulutuksen pariin, sekä ylipäätään ylläpitää ja parantaa yksilön toimintakykyä. Yhteistyötä tehdään Soiten sekä etsivän nuorisotyön kanssa.

Maatalousvaltaisella paikkakunnalla maatalouden rakennemuutos aiheuttaa erityistä huolta. Maatalouselinkeinon kehitys Toholammilla noudattelee valtakunnallista kehitystä, tiloja lopetetaan ja jäljelle jäävien toimijoiden tilakoko kasvaa.

Erityiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutettujen osuus väestöstä on Toholammilla koko maata ja Keski-Pohjanmaata suurempi. Esimerkiksi vuonna 2022 25-64 –vuotiaiden osuus vastaavan ikäiseen väestöön nähden Toholammilla oli 28,1 %, Keski-Pohjanmaalla 22,8 % ja koko maassa 21,0 %.

2.7 Ikäihmiset

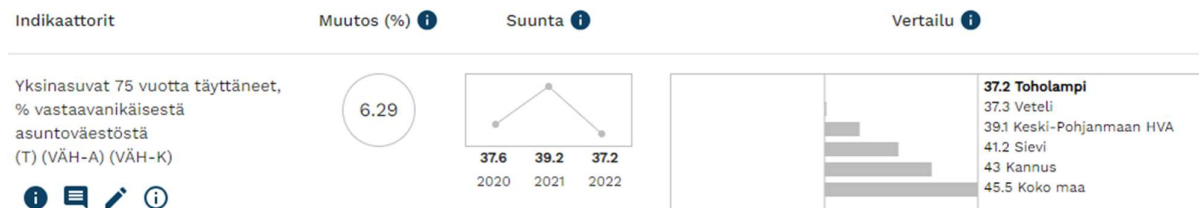
Myönteistä

- Yhdistysten ja kunnan yhteistyö mm. liikunnallisen elämäntavan edistämiseksi
- Soiten eSeniorit tarjoavat matalankynnyksen digiapua
- Sepelvaltimotaudin ja verenpainetaudin vuoksi erityiskorvattavia lääkkeitä saavien osuus on laskenut huomattavasti

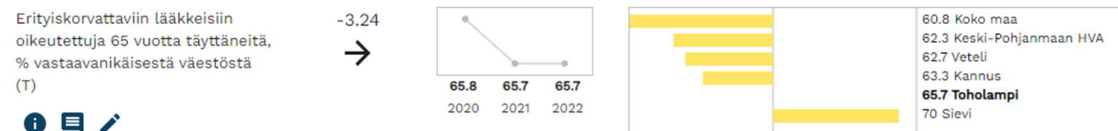
Huolenaiheet

- Erityiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutettujen suuri osuus
- Diabeteksen takia erityiskorvattavaa lääkettä saavien osuus on kasvanut huomattavasti

Ikääntyneiden kokemuksellisesta hyvinvoinnista ei ole olemassa valtakunnallisesti vertailukelpoista tietoa muuten kuin maakuntatasolla. Hyvinvointia voi tarkastella lähinnä kuntien tuottamien palvelujen saavutettavuuden perusteella sekä aineellisen elintason kautta.

Toholammilla on yhden hengen asuntokuntia suhteellisesti vähemmän kuin koko maassa yli 75-vuotiaiden ikäryhmässä.

Erityiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutettujen suhteellinen osuus yli 65-vuotiaista on Toholammilla korkeampi kuin koko maassa. Toholammilla 65-vuotiaista 65,7 % on oikeutettu johonkin pitkäaikaissairauden hoitoon käytettävän lääkkeen KELA-korvaukseen.

Erityiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutettujen suhteellinen osuus yli 65-vuotiaista on kuitenkin laskenut, mikä toivottavasti johtuu siitä, että väestö olisi jatkossa terveempää eikä tarvitsisi erityiskorvattavia lääkkeitä. Ajanjaksolla 2011 – 2021 erityiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutettujen henkilöiden osuus suhteutettuna vastaavan ikäiseen väestöön muuttui seuraavasti eri sairauksien osalta.

	2011	2021
Alzheimerin tauti*	5,0	0,7
Astma	12,3	12,4
Diabetes	16,2	22,1
Epilepsia ym.	1,5	2,9
Psykoosi	2,9	2,1
Nivelreuma	3,9	3,3
Sepelvaltimotauti	22,5	13,4
Verenpainetauti	41,2	28,6

Alzheimerin taudin osalta korvaukseen oikeuttavat lääkeaineet ovat muuttuneet huomattavasti, joten luku ei ole vertailukelpoinen. Erityisesti vaikeat ja pitkäaikaisesti hoidettavat sepelvaltimotauti sekä verenpainetauti ovat laskeneet merkittävästi 10 vuoden tarkastelujaksolla. Psykoosin, epilepsian, nivelreuman tai sepelvaltimotaudin vuoksi erityiskorvattavaa lääkettä saavien osuus vastaavan ikäisestä väestöstä on Toholammilla jopa hieman pienempi kuin yleisesti Keski-Pohjanmaalla.

Omaishoidon piirissä on Toholammilla ja koko Keski-Pohjanmaalla suurempi osuus ikääntyneistä kuin koko maassa keskimäärin. 1000 asukasta kohden omaishoidossa oli Toholammilla 22, Keski-Pohjanmaalla 14 ja koko maassa 9 henkilöä vuonna 2022. Tehostetun palveluasumisen osuus yli 65-vuotiaiden ryhmässä suhteutettuna vastaavan ikäiseen väestöön on laskenut. Vuonna 2015 osuus oli koko maassa 3,5, Keski-Pohjanmaalla 4,0 ja Toholammilla 5,1 prosenttia. Osuudet laskivat koko maassa, ollen vuonna 2022 koko maassa 3,3, Keski-Pohjanmaalla 3,7 ja Toholammilla 2,9 prosenttia.

Toholammin kunta on ottanut käyttöön 2019 vuoden alusta seniorikortin, joka oikeuttaa ohjattuun kuntosaliharjoitteluun joko kunnan tuottamassa ryhmässä tai muun toimijan vetämissä ryhmissä 45 euron arvosta. Tavoitteena on, että liikunnan avulla voidaan viivästyttää ikääntymisen aiheuttamia muutoksia fyysiselle toimintakyvylle.

Hyvinvointialue Soite yhdessä yhdistystoimijoiden kanssa on aloittanut eSeniorit toiminnan Toholammilla. Vapaaehtoiset opastajat tarjoavat maksutonta apua digiasioihin, mikä osaltaan tukee myös ikäihmisten osallisuutta ja aktiivisuutta.

Toholammilla toimii myös monia aktiivisia yhdistyksiä, mm. Eläkeliitto ja Hyvinvointikeskus Jussinpirtti, jotka tarjoavat ikääntyneille suunnattua toimintaa. Kunta tekee yhteistyötä ja avustaa 3. sektorin toimijoita.

3 Painopisteiden, tavoitteiden ja toimenpiteiden arviointi

Toholammin kunnan edellisessä hyvinvointikertomuksessa 2017–2020 asetetut tavoitteet ja niiden toteutuminen on kuvattu alla taulukkomuodossa:

Tavoite	Mittari	Mittarin tavoitearvo	Toteutuminen
Eheän yhdyskuntarakenteen edistäminen sekä viihtyisät, turvalliset asuinympäristöt	Toteutuneet kunnossapito ja kehitystoimenpiteet kaava-alueella	Suunniteltujen kunnossapito ja kehitystoimenpiteiden toteutuminen kaavateiden, torialueen ja puistojen osalta	Toteutunut osittain Uusi alakoulu, koulunmäen alueen kehittyminen, uusi yleisurheilukenttä, aurasavustukset 2022-2023 alkaen Kehittävää: keskusta-alueen kehittäminen, yhteisöllinen asuminen
Kuntalaisten osallisuuden lisääminen	Osallistumismahdollisuuksien lukumäärä: nettikyselyt, kuntalaisillat, yhdistystapaamiset, kuntalaisaloitteiden määrä	10	Toteutunut Osallistuva budjetointi, kuntalaisillat, yhdistysten illat, nettikysely mm. Kertulan kentän jatkokäyttö
Kirjasto Kirjastopalvelut ovat määrältään ja laadultaan kuntalaisten kannalta riittävät ja laadukkaat Kirjastopalveluissa huomioidaan erityisesti lasten ja nuorten lukutaidon ja lukuharrastuksen tukeminen ja edistäminen Kirjastopalvelut tukevat kuntalaisten hyvinvointia ja antavat tasavertaiset mahdollisuudet vaikuttaa ja toimia aktiivisesti yhteiskunnassa	Kävijämäärät ja asiakaspalaute Kirjavinkkausten, koululuokkien ohjelmallisten kirjastokäyntien ja kirjastonkäytön opetuksen määrät ja osallistujien määrät Sähköinen asiointi esteetöntä ja kirjasto tarjoaa tähän riittävät ja asianmukaiset välineet	Kävijämäärät pysyvät nykyisellä tasolla tai nousevat. Asiakaspalautetta saadaan ja siihen vastataan. Kynnys tulla kirjastoon on matala, kirjasto on houkutteleva paikka. Lukemaan innostavaa toimintaa, esimerkiksi kirjavinkkaukset, tapahtumat ja kirjailijavierailut. Toimivat ja ajantasaiset laitteet sähköiseen asiointiin, mahdollisuus saada neuvontaa.	Toteutunut osittain Koronan jälkeisenä aikana kävijämäärät lähteneet nousuun Aktiivinen kouluyhteistyö jatkuva käytäntö Sähköiset palvelut tarjolla, neuvontaa sekä kirjaston omana palveluna että Soiten eSenioreilta. Omatoimiasiointi otettu käyttöön.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittäminen uuden varhaiskasvatussuunnitelman mukaisesti TULUS-hanke	Koulutukset Palautekysely Hankesuunnitelma	Koko henkilökunta osallistuu koulutuksiin Henkilöstön osaamisen kehittyminen näkyy muuttuvina kasvatuskäytäntöinä varhaiskasvatuksen arjessa. Uuden ryhmän käynnistyminen syksyllä 2019	Toteutunut Uusi varhaiskasvatussuunnitelma käytössä, leikkipedagogiikkakoulutus, ulkopäiväkotitoiminta vakiintunut
Kerhotoimintaa kaikilla kouluilla oppilaiden toiveita huomioiden	Kerhojen määrä Kerhotoive-kysely oppilaille	Kaikilla kouluilla vähintään 3 oppilaiden toivomaa kerhoa	Toteutunut osittain Kyläkouluilla myös kerhoja, muttei aina 3 vaihtoehtoa
Opetus	Koulunmäen suunnitelma Kyläkoulujen oppimisympäristöjen uudistaminen vastaamaan uuden OPS:in vaatimuksia TVT- laitteet muuttuvat leasing-pohjaisiksi. Lisähankinnat ja ajantasaistaminen	Suunnitelma valmis. Kleemolan ja Viitojan uudet oppimisympäristöt suunniteltu ja kalustohankinnat tehty. Tilat aktiivikäytössä. Hankinnat tehty ja koulujen ict-resurssit (laitemäärät, laitteiden toimivuus ja opastus) ovat riittävät.	Toteutunut Koulunmäen suunnitelma valmistui Oppimisympäristöjä päivitetty kyläkouluilla TVT-laitteet leasing-ratkaisuilla Laitteiston jatkuva päivittäminen
Omaehtoisen kulttuuritoiminnan ja kulttuuritoimintaa järjestävien yhdistysten tukeminen.	Tilaisuuksien määrä Jaetut avustukset.	Yhteistyössä yhdistysten ja seurakuntien kanssa järjestetty n. 100 tilaisuutta. Avustuksia jaettu 8.000 €.	Toteutunut Tilaisuuksia vuosittain reilut 100. Yhdistyksiä tuettu suunnitellusti
Sitoutuminen Kaikukortti-kokeiluun	Kaikukortin käyttöönotto	Kaikukortti-toiminta käynnissä syysk	Toteutunut. Vakiintunut pysyväksi toimintatavaksi
Liikunta Frisbeegolf-radan jatkorakentaminen Yli 64-vuotiaiden liikunta-aktiivisuuden lisääminen (2 vuoden kokeilu)	9 lisäkoria Seniorien kuntoseteli	Projekti valmis Aktiivisten liikkujien määrä lisääntyy	Toteutunut Frisbeegolf-rataa päivitetty viimeksi 2023 Kuntokortit käytössä, vakiintunut toimintatapa

Toimitaan Välitä viljelijästä -verkoston periaatteiden mukaisesti	Sidosryhmätoiminta	Osallistutaan Välitä viljelijästä -sidosryhmätoimintaan	Toteutunut
---	--------------------	---	------------

Toholammin kunnan hyvinvointilupaukset vuodelle 2020 ja niiden toteutuminen

Toholammin kirkonkylän kouluratkaisu ja koulun rakentamisen aloitus

Toteutunut osittain. Alakoulu valmistui tammikuussa 2022 ja muun alueen sekä rakennusten kunnossapitosuunnittelu käynnistynyt.

Perusnuorisotyön vahvistaminen: nuorille tiloja ja toimintaa

Toteutunut osittain. Nuorisotila valmistui syksyllä 2023. Toiminnan suunnittelu vielä kesken, koulunuorisotyöntekijä hankeavustuksella. Perusnuorisotyön vahvistaminen pidemmän aikavälin tavoite.

Nuorten päihteidenkäytön vähentäminen ja liikennekäyttäytymiseen vaikuttaminen

Toteutunut osittain. Yhteistyö mm. EHYT ry:n kanssa kouluissa järjestettävien päihdevalitustuntien muodossa sekä Rambollin kanssa yhteistyösopimus liikenneturvallisuustyöstä. Toimenpiteet eivät ole tuottaneet täysimääräisesti haluttua tulosta, erityisesti mopoilukulttuuriin liittyy kuntalaisten kokemaa ongelmallisuutta sekä kouluterveyskyselyn tulosten perusteella Toholammin nuorista edelleen pienempi osuus kuin koko maassa on täysin raitis.

Matalan kynnyksen lähiliikuntapaikat, luontopolkujen kehittäminen, perheiden yhteiset harrastusmahdollisuudet

Toteutunut. Uusi yleisurheilukenttä otettiin käyttöön 2023. Liikuntapaikkojen hoitaja palkattu, liikuntapaikkojen kunnossapitoon kohdennettu voimavaroja. Luontopolkuja on kehitetty yhteistyössä eri toimijoiden mm. yhdistykset ja Kaustisen seutukunnan kanssa.

Tehostettu puuttuminen kiusaamiseen

Toteutunut. Vuoteen 2017 nähden esimerkiksi 8. ja 9. luokan oppilaiden kokemaa kiusaamista on vähentynyt. Aiemmin 65,2 % vastaajista ilmoitti, ettei kokenut kiusaamista lainkaan lukuvuoden aikana, kun osuus 2023 oli jo 81,6 %. Alakoululaisten osalta kehitys on ollut saman suuntainen, osuus on noussut 56,3% ollen nyt 76,5 %.

Yrittäjyyden edistäminen, positiivinen tekemisen vire

Toteutunut. Säännöllinen yhteistyö yrittäjäjärjestön kanssa. Kunnanhallitus on ottanut tavaksi tutustua kunnan eri yrityksiin kokouksien yhteydessä. Valtakunnallisia ja maakunnallisia yrittäjyyspalkintoja on myönnetty paikkakunnan yrittäjille.

Pitkäaikaistyöttömyyteen puuttuminen

Toteutunut osittain. Työpajatoiminta tullut uudeksi työmuodoksi, joka palvelee myös kuntoutuvia pitkäaikaistyöttömiä. Vuosittainen pitkäaikaistyöttömien määrä on kuitenkin laskenut vain hieman eli noin viidestä kymmeneen henkilöä.

Perhekeskuksen kehittäminen

Toteutunut. Hyvinvointialue on vahvasti kehittänyt mm. sähköistä perhekeskusta (Omaperhe), jonne myös kunnan lapsiperheiden palveluita on kuvattu.

Seniorien liikunta- ja ravintoneuvonnan edistäminen

Toteutunut osittain. Liikkumiseen kannustavat toimet toteutuneet, mutta kunnan työ keskittyy vielä lähinnä ikäihmisten liikuntaryhmien ohjaukseen.

Maatalousyrittäjien tukitoimien edistäminen

Toteutunut. Lomatoimi osallistunut aktiivisesti Välitä viljelijästä -toimintaan.

Yhdistystoiminnan tukeminen ja yhteistyön kehittäminen

Toteutunut. Yhdistysavustuksia jaettu suunnitelmallisesti. Kunta toimii aktiivisesti eri yhdistysten kumppanina mm. kulttuuri- ja liikuntatoimen osalta.

4 Hyvinvointisuunnitelma valtuustokaudella 2021-2025

4.1 Kuntastrategian painopisteet ja linjaukset

Toholammin kuntastrategian lähtökohtana on varmistaa itsenäisen kunnan elinkelpoisuus kunnan vetovoimatekijät turvaten ja edelleen kehittäen. Toholammin kunta huolehtii taloudestaan, mikä mahdollistaa hyvien palveluiden ylläpidon ja kehittämisen kuntalaisille. Toholammin kunnan aktiivinen ja kannustava elinkeinopolitiikka tukee kuntatalouden kehittymistä. Toimintaympäristön muutoksia seurataan aktiivisesti, mikä mahdollistaa tarvittaessa nopean reagoinnin.

Strategian painopisteet

1. Aktiivinen elinkeinotoiminta
2. Hyvinvoiva kuntalainen
3. Viihtyisä asuminen
4. Palveleva kunta
5. Tasapainoinen talous

Hyvinvointia tukevat kuntastrategian tavoitteet, toimenpiteet ja mittarit

Tavoitteet

1. Lähellä olevat sote-palvelut (hyvinvointialue tuottaa sote-palvelut)
2. Lapsiystävällisyys ja nuorten huomioiminen
3. Kaikenikäisiä kuntalaisia ja vapaa-ajanasukkaita koskevan monipuolisen terveystoiminnan merkityksen korostaminen ja sen edellytysten parantaminen liikuntapaikkarakentamisella.
4. Perusarjen helppous ja sujuvuus
5. Vetovoimainen ympäristö: hyvät luonto-, virkistys- ja liikuntareitit sekä ympäristöstä huolehtiminen.

Toimenpiteet

- Sote-palveluiden turvaaminen (edunvalvonta)
- Riittävä resursointi lasten ja nuorten palveluihin
- Monipuolisten harrastusmahdollisuuksien tarjoaminen
- Hyvän palvelutason turvaaminen väestömäärä huomioiden
- Luonto- ja retkeilyreitistöjen parantaminen ja niistä tiedottaminen
- Jokimaiseman – ja laakson hyödyntäminen virkistyskäytössä
- Nuorten osallisuuden lisääminen

Mittarit

- Asiakastyytyväisyys- ja hyvinvointikyselyt ym. seurantatutkimukset
- Liikuntapaikojen kävijämäärät
- Kansalaisopisto kurssit/ käyttäjämäärät
- Kirjaston asiakasmäärä

4.2 Hyvinvoinnin edistämisen erillisohjelmat ja suunnitelmat

Seuraavat kuntalaisten hyvinvointiin vaikuttavat erillisohjelmat ja -suunnitelmat ovat valmistelussa tai toteuttamisvaiheessa:

- Kaikukortti-yhteistyö vuodesta 2019 alkaen
- VIP ja VIPU-verkostotoiminta
- VIP-verkosto OYS-alueella yhdistää ja syventää varhaiskasvatuksen, esi-, perus- ja lisäopetuksen vaativan erityisen tuen osaamisen *alueellisia monialaisia voimavaroja*.
- Pohjoinen osaamisen tukikeskus. Osaamis- ja tukikeskus (OT-keskus) on valmisteilla oleva palvelurakenne, jonka tarkoituksena on tukea erityisen vaikeiden kysymysten ratkaisuja siellä, missä lapsia, nuoria ja perheitä kohdataan ja haasteet ilmenevät. OT-keskustyön kohderyhmä ovat pohjoisen yhteistoiminta-alueen (Kainuu, Lappi, Keski- Pohjanmaa ja Pohjois-Pohjanmaa) ammattilaiset työtehtävissään. Hyödynsaajina ovat heidän asiakkaansa.
- Alueellinen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2020-2024
- LAPE-työryhmä
- Yhteisövaikuttavuuden johtoryhmä
- Alueellinen päihde- ja mielenterveysstrategia 2020-2024
- Alueellinen hyvinvointikertomus ja -suunnitelma
- Toholammin pedagoginen suunnitelma
- Toholammin opiskeluhoitosuunnitelma, päivitetty 6/2023
- Oppimisen tuen suunnitelma
- Toholammin kunnan työpajatoiminta
- TE24 –uudistus
- Alueellinen opiskeluhoitosuunnitelma, Soiten valtuustokäsittely keväällä 2024
- Kuntien ja hyvinvointialueen välinen yhteistyösopimus
- Kuntien ja hyvinvointialueen väliset yhteisneuvottelut
- Alueellinen hyvinvointisuunnitelma ja -kertomus

4.3 Hyvinvointisuunnitelma

Kuntalaisten hyvinvointiin liittyvät Toholammin kunnan tavoitteet kirjataan vuosittain talousarvion laadintaprosessin yhteydessä kunkin hallintokunnan tuloskorttiin. Vuoden 2024 talousarvion laadinnan yhteydessä on tunnistettu seuraavia laajempia terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen tavoitteita.

TAVOITE	TOIMENPITEET	MITTARIT
Kuntalaisilla on mahdollisuus omaehtoiseen opiskeluun	Tuetaan KanTo-kansalaisopiston ja Keski-Pohjanmaan konservatorion toimintaa Viestitään KPEDUlle aktiivisesti alueen koulutustarpeista neuvottelukunnan kautta	Kansalaisopiston kurssien määrä, laatu ja laajuus Konservatoriossa 30 oppilasta Asiakaspalaute kuntalaisilta Neuvottelukunta kokoontuu säännöllisesti
Toteutetaan hyvinvointia ja terveyttä edistäviä hankkeita	Haetaan avustuksia mm. - Liikkuvat -ohjelma - Liikuntapaikkarakentaminen - Etsivä nuorisotyö	Hankkeiden määrä, laatu ja laajuus. 5 - 10 hanketta vuosittain

	<ul style="list-style-type: none"> - Koulunuorisotyö - Kirjastoavustukset mm. lukemisen edistäminen ja digitaidot - Kevyen liikenteen edistäminen - Työpajatoiminta - Oppilaitosten hyvinvointihankkeet - Koulutuksellinen tasa-arvo - ESR-rahoitus esim. KASE tai Chydenius / Centria yhteistyö - Maaseuturahasto 	
Oppilaiden ja opiskelijoiden kokonaisvaltainen hyvinvointi	<p>Oppilaat saavat tarvitsemansa pedagogisen sekä muun tuen oikea-aikaisesti</p> <p>Oppimisympäristö tukee oppimista</p> <p>Tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistaminen</p> <p>Oppilaiden ja opiskelijoiden liikkumiseen kannustaminen (liikuntavälitunti)</p> <p>Sairaalakoulun konsultoiva erityisopettaja</p> <p>Puutuminen kiusaamiseen aktiivisesti</p> <p>Yhteisöllinen opiskeluhoitotyö</p> <p>Poissaolojen seuranta, ehkäisy ja puuttuminen</p> <p>Kulttuurikasvatus – kulttuurinen hyvinvointi</p> <p>Kouluruokailusuosituksen toteutuminen</p> <p>Leikkipedagogiikka varhaiskasvatuksen käytänteenä</p> <p>Erityisopetuksen kehittäminen lukiossa</p>	<p>Tehdyt tukipäätökset</p> <p>Yhteisövaikuttavuustyö Soiten ja Iltan kanssa</p> <p>Tarkoituksenmukaiset luokkakoot, sopivat välineet ja tilat</p> <p>Kouluterveyskysely</p> <p>Move-mittaukset</p> <p>Osallistuminen kustannuksiin</p> <p>Järjestetyt aktiviteetit</p>
Perheiden hyvinvointi	<p>Varhaiskasvatus ja opetuspalvelut tekevät tiivistä yhteistyötä kotien kanssa</p> <p>Avoin päiväkotij- ja muskaritoiminta</p> <p>Kestävän kehityksen teemat kasvatuksessa ja opetuksessa mm. ulkopäiväkoti</p>	<p>Järjestetyt aktiviteetit, teemat opetussuunnitelmassa ja toiminnassa</p>

<p>Kunnan tilat ja muu ympäristö vastaa asukkaiden tarpeita ja tukee hyvinvointia</p>	<p>Kuusiston koulualueen kehittäminen, tilojen peruskorjaus</p> <p>Hyvinvointia tukeva yhdyskuntarakentaminen mm. torialueen ja keskustan kehittäminen, turvalliset kevyen liikenteen väylät</p> <p>Liikuntapaikat ja -välineet vastaavat tarpeita</p>	<p>Tilojen korjaus ja aluerakentaminen toteutuu</p> <p>Eri lajeja voi harrastaa monipuolisesti Toholammilla, ja välineet ja harrastuspaikat ovat hyvin hoidettuja ja turvallisia</p>
<p>Osallisuuden edistäminen ja yhdistystoiminnan tukeminen</p>	<p>Avustetaan liikunta-, nuoriso- ja kulttuurityötä tekeviä toimijoita</p> <p>Kaikukortti vähävaraisille, Soite jakaa kuntalaisille sosiaalitoimesta, kunta tarjoaa mm. lippuja Kaikukortilla tilaisuuksiinsa sekä kuntosalille</p> <p>Nuorisotila nuorten käytössä</p>	<p>Avustusten määrä</p> <p>Kaikukortin käyttöaktiivisuus</p> <p>Nuorisotilan käyttöaste</p>
<p>Työttömyyteen ja syrjäytymiseen puuttuminen</p>	<p>Työpajatoiminta ja etsivä nuorisotyö</p> <p>Aktiivinen yhteistyö KASEn yrityspalveluiden sekä kuntakokeilun / Kokkolan seudun työllisyysalueen kanssa</p> <p>Palkkatuki- ja velvoitetyöllistäminen, osatyökykyiset työntekijät</p>	<p>Työpajatoiminnan piirissä olevien henkilöiden määrä</p> <p>Työttömyysasteen kehittyminen</p> <p>Palkatut osatyökykyiset työntekijät</p>
<p>Terveisiin elämäntapoihin kannustaminen</p>	<p>Liikuntaneuvonta</p> <p>Ehkäisevä päihdetyö erillisen suunnitelman mukaisesti</p> <p>Erityisliikuntakortti tukee työikäisten erityisryhmiin, mm. pitkäaikaissairaat, kuuluvien toimintakykyä.</p>	<p>Henkilöresurssi</p> <p>Ehkäisevän päihdetyön aktiviteetit, kouluterveyskysely</p> <p>Myönnetyt erityisliikuntakortit</p>
<p>Ikääntyvien hyvinvoinnin edistäminen</p>	<p>Noudatetaan ikäihmisten hyvinvointisuunnitelmaa</p>	<p>Suunnitelman toteutuminen</p>
<p>Kulttuurihyvinvointi</p>	<p>Kunnan järjestämä kulttuuritoiminta on laadukasta ja kattavaa, toteutetaan yksin ja yhdessä muiden toimijoiden kanssa</p>	<p>Järjestettyjen tilaisuuksien määrä, laatu ja yhteistyön laajuus</p>

Toholammin kunnan hyvinvointilupaukset vuoteen 2025

- Laadukkaat lasten ja perheiden palvelut
- Terveellinen ja turvallinen nuoruus
- Tuemme työllistymistä ja kannustamme yrittäjyyteen
- Osallistava ja yhteisöllinen asuinympäristö
- Aktiivinen ja vireä vanhuus

4.4 Kohdennetut hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen suunnitelmat

4.4.1 Lasten ja nuorten hyvinvoinnin seuraaminen ja edistäminen

Sosiaalihuoltolain mukaan hyvinvointialueen ja kunnan viranomaisten on yhteistyössä seurattava ja edistettävä lasten ja nuorten hyvinvointia sekä poistettava kasvuolojen epäkohtia ja ehkäistävä niiden syntymistä. Keski-Pohjanmaan alueen kunnilla sekä hyvinvointialueella on yhteinen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma 2020-2024, jossa on päätetty alueellisista ja kunnallista tavoitteista.

Toholammin osalta tavoitteet ovat seuraavat:

Yksinäisyys ja kiusaaminen

- Perusnuorisotyön vahvistaminen; nuorille tiloja ja toimintaa sekä kiusaamisen puuttumisen tehostamisesta
- Yläkoululla on valmistelussa yhteistyössä oppilaiden kanssa suunnitelma, miten puuttua kiusaamiseen

Osallisuus

- Kuntalaisten osallisuuden lisääminen (mittarina osallistumismahdollisuuksien lukumäärä: nettikyselyt, kuntalaisillat, yhdistystapaamiset, kuntalaisaloitteiden määrä)

Lapsiperheiden ja vanhemmuuden tuki, sivistys-sote -yhteistyö

- Kunnassa jatketaan hyväksi havaittuja perheiden tukitoimia
- Varhaista nepsy-tukea suunnitellaan (ryhmänä) huoltajille, joiden perheessä on levoton/haastava lapsi
- Perhekeskustoimintana jatketaan: varhaiskasvatus tarjoaa perheille avointa varhaiskasvatusta perhekerhona sekä lapsiparkkitoimintaa pari kertaa viikossa. Ja perhekeskustoimintaa kehitetään.
- Vastata nykyistä joustavammin ja vaativan erityisen tuen tarpeisiin lasten ja nuorten omissa toimintaympäristöissä (VIP-verkoston hyödyntäminen)

Suunnitelman valmistumisen jälkeen on hyvinvointialueen ja kunnan välinen yhteistyö syventynyt mm. yhteisövaikuttavuuden toimintatavan käyttöönotolla. Ajatuksena on välttää lasten, nuorten ja perheiden "lähete-kulttuuria", ja pyrkiä yhä useammin kokoamaan lapsen ja nuoren kannalta tärkeät toimijat yhteiseen pöytään lapsen ja nuoren asian ympärille, sekä tuottaa lasten ja nuorten hyvinvointia koskevaa tietoa Keski-Pohjanmaan lape-verkostossa.

4.4.2 Ikääntyvien hyvinvointisuunnitelma

Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalveista velvoittaa kunnan laatimaan suunnitelmaan toimenpiteistä ikääntyneen väestön hyvinvoinnin, terveyden, toimintakyvyn ja itsenäisen suoriutumisen tukemiseksi osana kunnan hyvinvointikertomusta ja –suunnitelmaa. Kunnalla ja hyvinvointialueella on velvollisuus tehdä yhteistyötä väestön hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi. Suunnitelmaan on sisällytettävä myös osaksi ikääntyneen väestön asumista koskevien tarpeiden ennakointi ja niitä vastaavan asumisen kehittäminen. Keski-Pohjanmaan hyvinvointialue Soite ja alueen kunnat ovat työstäneet näitä toimenpiteitä yhdessä syksyn 2023 aikana. Toholammin kunnan osalta tavoitteet ja toimenpiteet 2023-2025 ovat seuraavat.

Ikääntyneen väestön hyvinvoinnin, osallisuuden ja terveyden edistäminen			
Välitavoite	Toimenpide	Vastuut / yhdyspinnat	Mittarit
Laadukkaiden vapaa-aikapalveluiden tarjoaminen	Monipuolisesti erilaisia kulttuuri- ja liikuntatapahtumia ikäihmisille Kansalaisopiston kurssitarjonnasta löytyy ikäihmisille suunnattuja kursseja Kirjaston toiminnassa huomioidaan ikääntyvä väestö: kiinnostavat kirjailijavierailut ja muut luennot, hakeutuva kirjastotoiminta, omatoimiaika	Sivistysosasto KanTo-kansalaisopisto Kirjasto	Järjestettyjen tilaisuuksien määrä, kuntalaispalautteet Kansalaisopiston ohjelma Hakeutuvan kirjastotoiminnan lainaajamäärä
Kotona asumisen mahdollistaminen ikäihmisille	Aurausavustus omaishoidon tai kotihoidon piirissä oleville kuntalaisille Kevyen liikenteen väylät mahdollistavat liikkumisen jalan ja pyörällä	Tekninen osasto	Avustuksen piirissä olevien kuntalaisten määrä Kevyen liikenteen väylien laajuus
Digitalisuuden edistäminen	Digiopastustoiminnan tukeminen tarjoamalla käyttöön tiloja, vapaaehtoisten tukea sekä kirjaston tarjoama palveluopastus	Soite eSeniorit Kirjasto	Digiopastuksen saatavuus
Ikäihmisten terveyttä ja hyvinvointia edistävät elintavat	Liikunta- ja ravintoneuvonta Palveluohjaus Avustukset järjestöille	Sivistysosasto Soite Järjestöt	Osallistuneiden määrä Järjestöavustusten määrä

Ikääntyneiden kaatumisten ehkäiseminen			
Välitavoite	Toimenpide	Vastuut / yhdyspinnat	Mittarit
Kannustetaan ikäihmisiä liikkumaan aktiivisesti	Kunnan ohjaamat maksuttomat liikuntaryhmät ikäihmisille ja yhteistyö eri yhdistysten kanssa Liikuntaetus 65-vuotiaille kuntalaisille Liikuntakampanjat	Sivistysosasto Yhdistykset mm. Jussinpirtti	Osallisuusaktiivisuus Käytettyjen liikuntaetuuksien määrä Järjestettyjen kampanjat
Esteettömät harrastusympäristöt	Esteettömyyden edistäminen kunnan harrastustiloissa ja liikuntapaikoilla	Sivistysosasto Tekninen osasto	Tilat ovat esteettömiä

Ikääntyneiden kokeman yksinäisyyden vähentäminen			
Välitavoite	Toimenpide	Vastuut / yhdyspinnat	Mittarit
Yksinäisyyden tunnistaminen ja siihen puuttuminen	Ystävöiminnan ja kulttuurikaveritoiminnan tukeminen	Sivistysosasto	Toiminnan piirissä olevien ikäihmisten määrä
Vähävaraisuudesta johtuvan yksinäisyyden vähentäminen	Kaiku-kortti (maksuttomat pääsyliput Kulttuurisalin tilaisuuksiin sekä muihin Kaiku-kortin käyttöpaikkoihin) Maksuttomat ikäihmisille suunnatut tilaisuudet, mm. valtakunnallisen vanhustenviikon aikana	Sivistysosasto Soite	Kaiku-kortilla hankittujen pääsylippujen määrä Maksuttomiin tilaisuuksiin osallistuneet
Ikäihmisten parissa toimivien järjestöjen tukeminen	Liikunta- ja kulttuuriavustukset järjestöille	Sivistysosasto	Myönnettyjen avustusten määrä

Toholammin kunnassa toimii myös kuntalainen mukainen vanhus- ja vammaisneuvosto, jonka asiantuntemusta hyödynnetään ikäihmisiä koskevien tiedon tuottamisessa sekä heitä koskevien päätösten valmistelussa.

4.4.3 Suunnitelma mielenterveyden edistämiseksi sekä ehkäisevän päihdetyön tavoitteiksi ja toimenpiteiksi

Mielenterveyden edistäminen on muutakin kuin sairauksien hoitoa. Laadukkaat kunnan palvelut, toimivat arki ja erityisesti sivistyspalvelut niin kasvatus- kuin opetuspalveluiden osalta edistävät mielenterveyttä ja ennaltaehkäisevät mielenterveyden haasteita. Mielenterveysongelmiin on myös perinteisesti liittynyt häpeän ja salaamisen kulttuuria, tavoitteena onkin edelleen laskea kynnystä ottaa mielenterveyden huolet puheeksi riittävän varhaisessa vaiheessa. Keskeistä on myös

yhteistyö sivistyspalveluiden sekä hyvinvointialueen kesken. Esimerkiksi opiskeluhoitopalveluissa edistetään oppilaiden ja opiskelijoiden yhteisöllistä ja yksilöllistä hyvinvointia.

Laki ehkäisevän päihdetyön järjestämisestä määrää, että julkinen valta huolehtii alkoholin, tupakan, huumausaineiden ja muiden päihtymiseen käytettävien aineiden sekä rahapelaamisen aiheuttamien haittojen ehkäisystä yhteistyössä yleishyödyllisten yhteisöjen kanssa. Toholammin kunnassa tämä on määrätty sivistyslautakunnan toimialaan kuuluvaksi.

Kunnan toimielimen ja hyvinvointialueen tulee tehdä yhteistyötä ehkäisevän päihdetyön järjestämisessä. Ehkäisevän päihdetyön tehtäviä ovat:

1. alueen päihdeolojen seuranta ja niitä koskeva tiedotus
2. päihdehaittoista ja niiden vähentämisestä koskevan tiedon tarjoaminen yksittäisille henkilöille ja koko väestölle
3. osaamisen lisääminen päihdehaittojen ennaltaehkäisemiseksi
4. päihdehaittoja ehkäisevien toimien esittäminen ja edistäminen hallinnossa kunnassa erityisesti sivistys-, liikunta- ja nuorisotoimessa sekä elinkeinotoimessa
5. em. toimien yhteensovittaminen niin, että hyvinvointialueen, poliisin, alkoholi- ja tupakkalakien noudattamista valvovien viranomaisten, elinkeinoelämän sekä erityisesti ehkäisevään päihdetyön osallistuvien viranomaisten työ ja tieto tukee toisiaan.

Keski-Pohjanmaan ja Kruunupyyn kunnilla on myös yhteinen mielenterveys- ja riippuvuusstrategia 2020-2024. Mielenterveystyön osalta yhteisiä tavoitteita ovat perheille tarjottavan tuen oikea-aikaisuus ja yhteistyö kuntien ja Soiten kesken, mielenterveysteemojen esilletuonti mm. alueellisissa vanhempainilloissa, henkilöstön mielenterveysosaamisen vahvistaminen sekä myös työttömien ja eläkeläisten mielenterveyden tukeminen. Ehkäisevän päihdetyön osalta vastaavia tavoitteita ovat mm. suunnitelmallinen ja säännöllinen ehkäisevä päihdetyö, riskiryhmien tunnistaminen sekä riittävä määrä turvallisia (päihteettömiä) harrastustiloja.

Ehkäisevän päihdetyön tavoitteet ja toimenpiteet tulee sisällyttää osaksi terveyden ja hyvinvoinnin raportointia ja edistämistä hyvinvointikertomukseen ja –suunnitelmaan.

Mielenterveyden edistäminen sekä ehkäisevän päihdetyön tavoitteet ja toimenpiteet			
Välitavoite	Toimenpide	Vastuut / yhdyspinnat	Mittarit
Tiedon ja osaamisen lisääminen sekä tuottaminen	Yhteistyö PAKKA-yhteistyöryhmissä Ehkäisevän päihdetyön osaamisen kasvattaminen koulutusten avulla	Sivistysosasto Hallinto-osasto Soite Keski-Pohjanmaan ympäristöterveydenhuolto Järjestöt	Osallistuminen työskentelyyn Koulutuksiin osallistuminen
Lapsiin ja nuoriin kohdistuvien päihdehaittojen ehkäiseminen	Yhteistyö EHYT ry:n kanssa Vuosikelloajattelu. tiedottaminen koteihin päihdetilanteesta esimerkiksi koulujen lukuvuoden päättyessä	Sivistysosasto Soite Poliisi EHYT ry	Järjestettyjen koulutusten määrä. 5.-6. luokkalaisille sekä 8. luokkalaisille 100 % osallistuminen ehkäisevän päihdetyön tilaisuuksiin

	Lastensuojelu-ilmoitukset Turvalliset harrasteympäristöt		Lainmukainen ilmoittaminen lasten ja nuorten päihteidenkäytöstä
Päihdehaitoista ja päihteiden käytön lopettamisen hyödyistä viestiminen väestölle	Tiedottaminen mm. ehkäisevän päihdetyön viikolla, kampanjat, hyvinvointialueen palveluista kertominen	Sivistysosasto Soite Järjestöt	Toiminta-aktiiviteettien määrä
Lasten, nuorten ja perheiden tukeminen haastavissa elämäntilanteissa	Sivistyspalvelut ja Soiten palvelut toimivat saumattomasti yhteen, yhteisövaikuttavuus	Sivistysosasto Soite	Koettu palveluiden toimivuus
Mielenterveyden teemojen arkipäivästäminen	Viestiminen alueellisista vanhempainiltoista Kouluissa tehtävä mielenterveystyö, mm. yhteisöllinen opiskeluhoolto	Sivistysosasto Alueen muut kunnat Soite	Tiedottamisen määrä Arvio opiskeluhoolto-palveluiden toimivuudesta

4.4.4 Suunnitelma lähisuhdeväkivallan tunnistamiseen, siihen puuttumiseen ja ennaltaehkäisyyn

Lähisuhdeväkivallalla tarkoitetaan ennen kaikkea perheissä tapahtuvaa väkivaltaa. Se on vakava yhteiskunnallinen ja kansanterveydellinen ongelma, jota yleisyydestään huolimatta tunnustetaan valitettavan huonosti Suomessa. Lähisuhdeväkivallan kierteen katkaisemiseen tarvitaan usein perheen ulkopuolista apua. Euroopan neuvoston naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisen ja torjumisen yleissopimus (ns. Istanbulin sopimus) tuli Suomessa voimaan 2015. Se velvoittaa kunnat ja hyvinvointialueet huolehtimaan naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan ehkäisemisestä ja joustavien palveluketjujen luomisesta. Kunnilla on merkittävä rooli naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisessä. Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) määrittelee lähisuhde- ja perheväkivallan tilanteeksi, jossa sosiaalipalveluja on järjestettävä.

Nollalinja 080 005 005 on ilmainen auttava puhelin, jonne voi soittaa mihin kellonaikaan tahansa, vuoden jokaisena päivänä. Se auttaa kaikkia, jotka ovat kokeneet henkistä, fyysistä tai seksuaalista väkivaltaa tai väkivallan uhkaa läheisessä ihmissuhteessaan, naisia, jotka ovat kokeneet henkistä, fyysistä tai seksuaalista väkivaltaa tai väkivallan uhkaa, väkivaltaa kokeneiden läheisiä sekä ammattilaisia ja viranomaisia, jotka tarvitsevat neuvoja asiakastyöhönsä.

Lähisuhdeväkivallan tunnistamisen, siihen puuttumisen ja ennaltaehkäisemisen tavoitteet ja toimenpiteet			
Välitavoite	Toimenpide	Vastuut / yhdyspinnat	Mittarit
Tiedon ja osaamisen lisääminen sekä tuottaminen Tunnistettuun lähisuhdeväkivaltaan puuttuminen	Lähisuhdeväkivaltaa koskevan tiedon lisääminen kuntalaisille ja työntekijöille Toimiminen tilanteissa	Sivistysosasto Soite Järjestöt Poliisi Ensi- ja turvakodit	Tiedottamisen määrä ja laatu Koulutuksiin osallistuminen Tehdyt rikos- ja lastensuojeluilmoitukset, ohjaukset ensi- ja turvakoteihin

5 Valtuustokäsittely

5.1 Suunnitelman laatimiseen osallistuneet

Toholammin hyvinvointityöryhmä (johtoryhmä ja Soiten edustaja)
Hallintosihteeri
Kirjastonjohtaja
Kulttuurisihteeri
Vs. liikunta- ja nuorisosihteeri
Koulujen rehtorit
Varhaiskasvatusjohtaja
Toholammin vanhus- ja vammaisneuvosto

Toholammin nuorisovaltuusto ei lausunut suunnitelmasta.

5.2 Suunnitelman hyväksyminen

Tämä asiakirja hyväksytään Toholammin kunnanvaltuuston kokouksessa ja annetaan tiedoksi Keski-Pohjanmaan hyvinvointialue Soitelle.

5.3 Suunnitelman toimeenpanon vuosittainen seuranta

Sivistyslautakunta valmistelee vuosittain katsauksen hyvinvointisuunnitelman toimeenpanosta ja tavoitteiden saavuttamisesta. Kunnanvaltuusto käsittelee katsauksen pääsääntöisesti kesäkuun kokouksessaan.

Seuraava laaja hyvinvointikertomus ja -suunnitelma valmistellaan valtuustokauden 2025-2029 alkaessa.

Liitteet

Sähköisen hyvinvointikertomuksen tuottama indikaattoritieto päivitetty joulukuun 2023

Viimeisin indikaattoriarvo omassa kunnassa ja vertailukunnissa sekä tämän mukainen järjestys ja vertailu. Vertailukuntien palkkien liikennevaloväri kertovat oman kunnan tilanteesta suhteessa vertailukuntiin. Vihreillä merkittyihin vertailukuntiin nähden Toholammin arvo on parempi ja punaisella merkittyihin kuntiin nähden huonompi. Harmaalla näkyviä taulukkoja ei ole arvotettu.

TALOUS JA ELINVOIMA

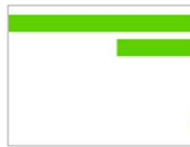
Tulot

%

Suunta

Vertailu

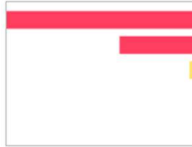
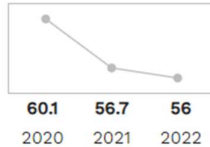
Valtionosuudet yhteensä euroa / asukas

1929 Koko maa
3225 Kannus
4157 Toholampi
4159 Veteli
4446 Sievi

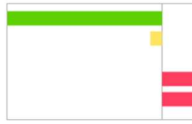
Valtionosuudet, % nettokustannuksista

2.38

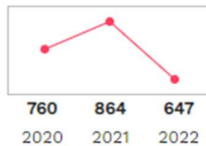

29 Koko maa
45 Kannus
54.9 Veteli
56 Toholampi
56.7 Sievi

Vuosikate, euroa / asukas

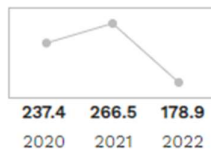
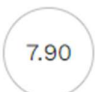

238 Kannus
616 Koko maa
647 Toholampi
899 Veteli
983 Sievi

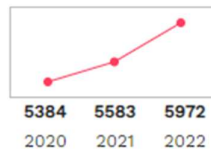
238 Kannus
616 Koko maa
647 Toholampi
899 Veteli
983 Sievi

Vuosikate, % poistoista

103.3 Kannus
139.1 Koko maa
178.9 Toholampi
251.7 Veteli
343.3 Sievi

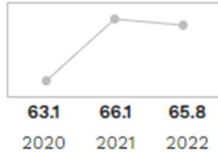
Lainakanta, euroa / asukas

2840 Kannus
2874 Sievi
3368 Koko maa
4890 Veteli
5972 Toholampi

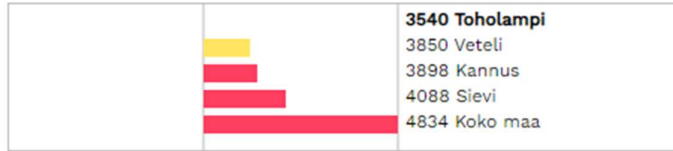
Suhteellinen velkaantuneisuus, %

3.79

Verotulot, euroa / asukas

19.88

Väestö

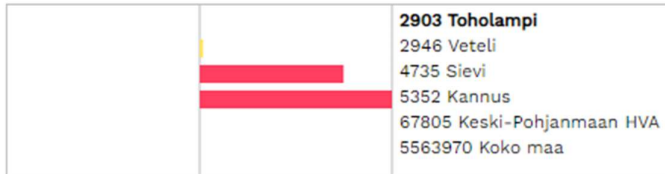
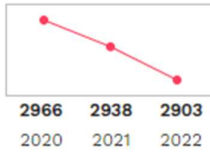
%

Suunta

Vertailu

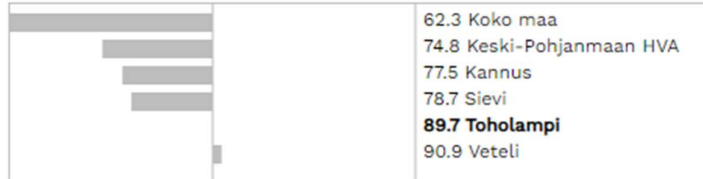
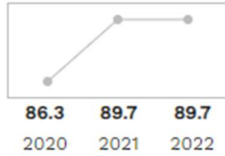
Väestö 31.12.

-9.05

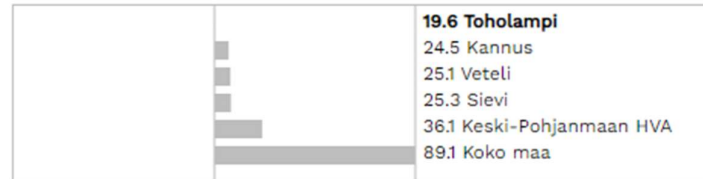
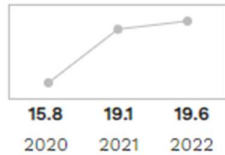
Huoltosuhde, demografinen

9.79

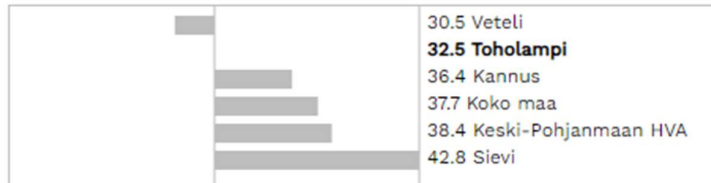
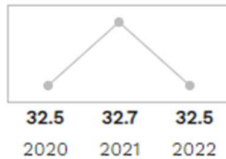
Muu kuin suomi, ruotsi tai saame äidinkielenä / 1 000 asukasta

45.19

Lapsiperheet, % perheistä

-1.81

Yhden vanhemman perheet, % lapsiperheistä

Yhden hengen asutokunnat, % asutokunnista

Koulutustasomittain

0 - 6-vuotiaat, % väestöstä

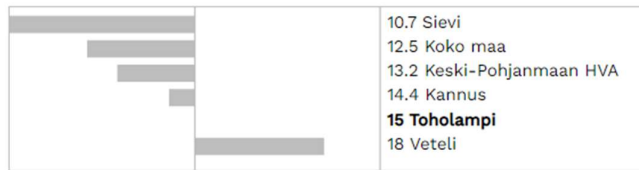
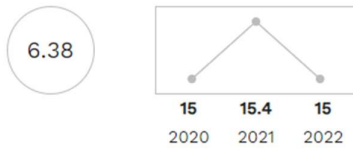
7 - 15-vuotiaat, % väestöstä

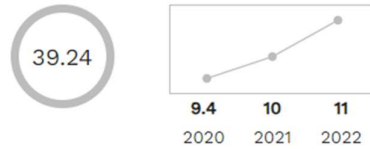
16 - 24-vuotiaat, % väestöstä

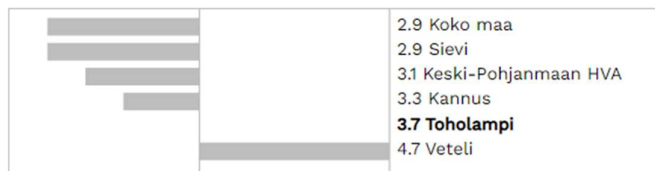
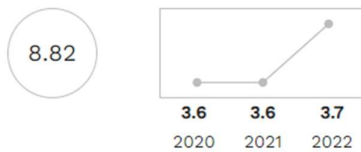
65 - 74-vuotiaat, % väestöstä

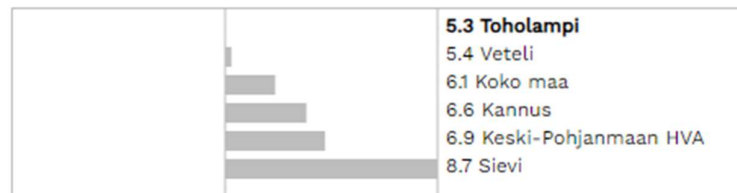
75 - 84-vuotiaat, % väestöstä

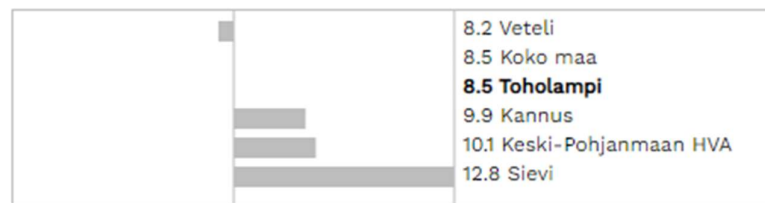
85 vuotta täyttäneet, % väestöstä

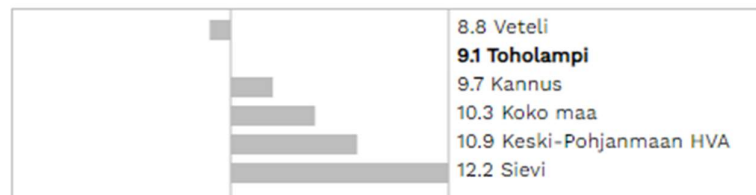
0 - 6-vuotiaat, % väestöstä, väestöennuste 2030

7 - 15-vuotiaat, % väestöstä, väestöennuste 2030

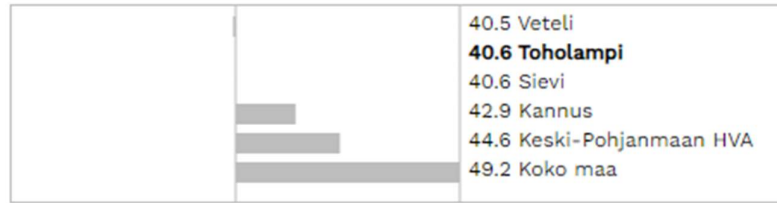
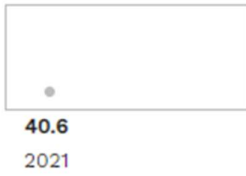

16 - 24-vuotiaat, % väestöstä, väestöennuste 2030

25 - 64-vuotiaat, % väestöstä, väestöennuste 2030

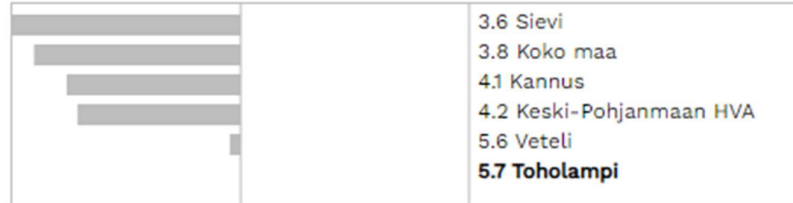
65 - 74-vuotiaat, % väestöstä, väestöennuste 2030

75 vuotta täyttäneet, % väestöstä, väestöennuste 2030

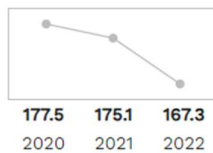

85 vuotta täyttäneet, % väestöstä, väestöennuste 2030

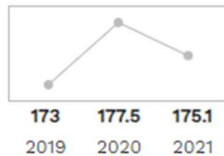

Taloudellinen huoltosuhte

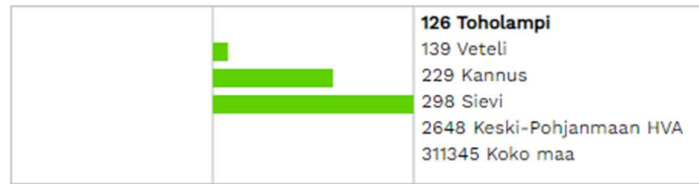
-2.96

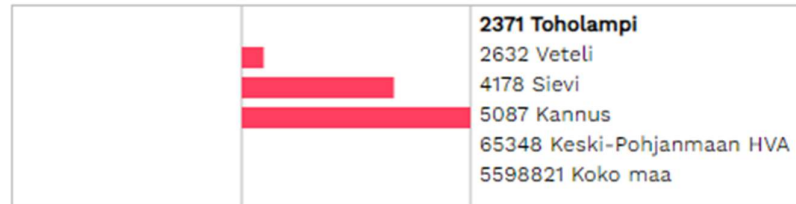
-2.12

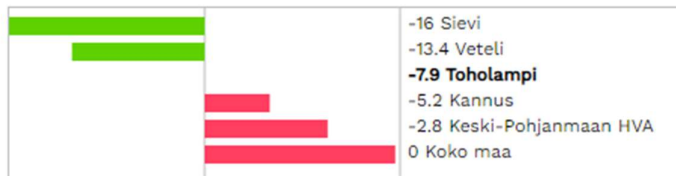
Lähtömuuttajat, lkm

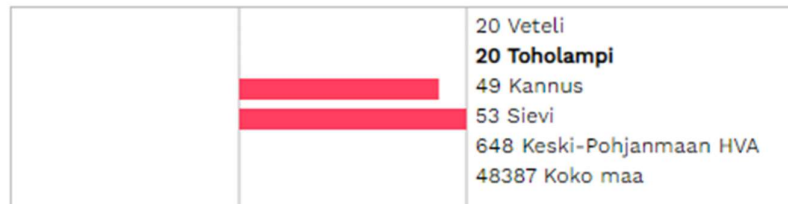
Väestöennuste 2030 (laskettu 2021)

Kuntien välinen nettomuutto / 1 000 asukasta

Syntyneet, ennuste 2025

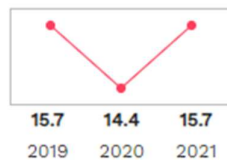
Elinvoima

%

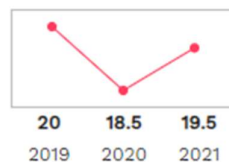
Suunta

Vertailu

Kunnan yleinen pienituloisuusaste

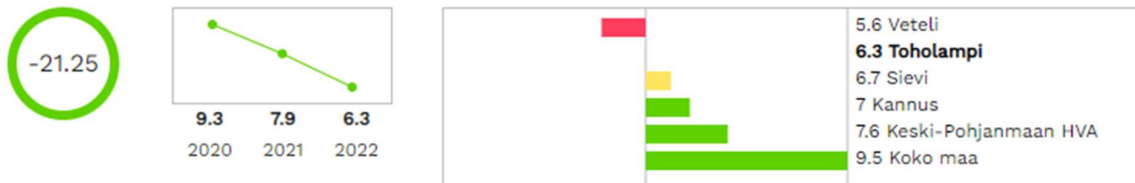
Lasten pienituloisuusaste

Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet 25 - 64-vuotiaat, % vastaavanikäisestä väestöstä

Työttömät, % työvoimasta

Maatalous, metsätalous ja kalatalous, % työllisistä

Teollisuus, % työllisistä

Kaivostoiminta ja louhinta, Sähkö-, kaasu- ja lämpöhuolto, jäähdytysliiketoiminta, Vesihuolto, viemäri- ja jätevesihuolto, jätehuolto ja muu ympäristön puhtaanapito, % työllisistä

Rakentaminen, % työllisistä

Tukku- ja vähittäiskauppa; Kuljetus ja varastointi; Majoitus- ja ravitsemistoiminta, % työllisistä

Informaatio ja viestintä, % työllisistä

Rahoitus- ja vakuutustoiminta, % työllisistä

Kiinteistöalan toiminta, % työllisistä

Ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta, Hallinto- ja tukipalvelutoiminta, % työllisistä

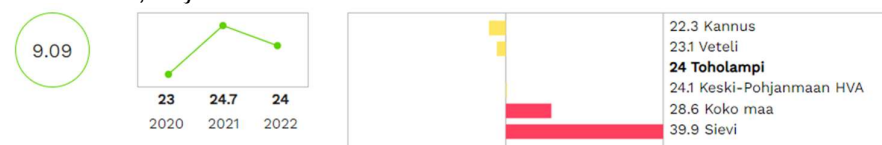
Julkinen hallinto ja maanpuolustus; pakollinen sosiaalivakuutus, Koulutus, Terveys- ja sosiaalipalvelut, % työllisistä

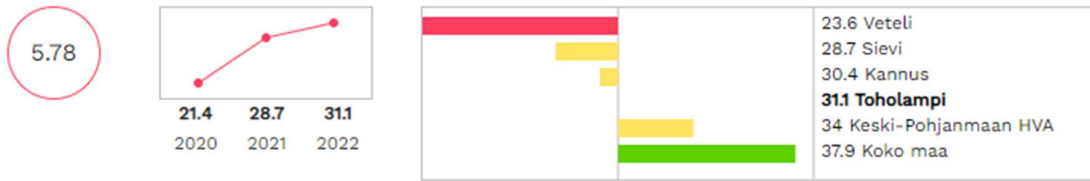
Muu palvelutoiminta, % työllisistä

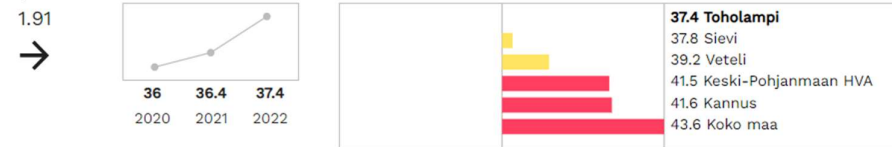
Gini-kerroin, käytettävissä olevat tulot

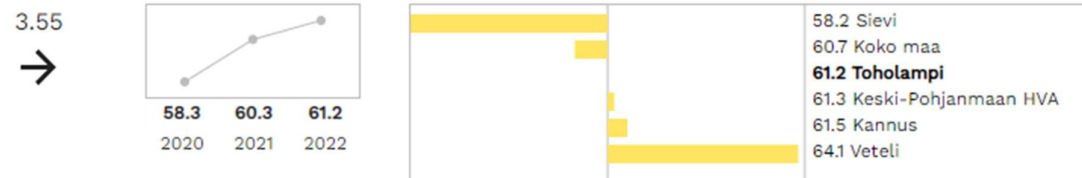
Pitkäaikaistyöttömät, % työttömistä

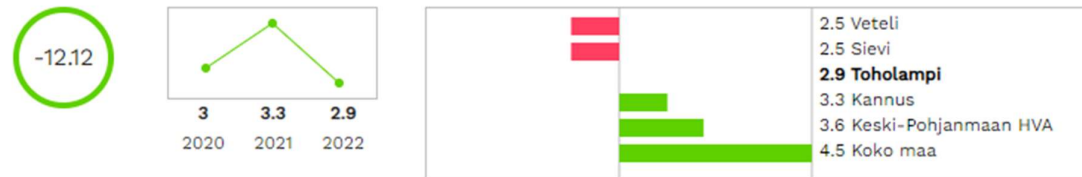
Työlliset, % väestöstä

Keskimääräinen eläkkeelle siirtymisikä

Vaikeasti työllistyvät (rakennetyöttömyys), % 15 - 64-vuotiaista

Työkyvyttömyysindeksi, ikävakioitu (indikaattorituloksia ei tarpeeksi saatavilla)

Äänestysaktiivisuus kuntavaaleissa, %

LAPSET, VARHAISNUORET JA LAPSIPERHEET

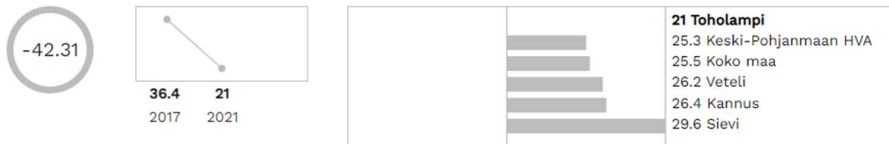
Elämänlaatu ja osallisuus

%

Suunta

Vertailu

Kokenut vahvaa positiivista mielenterveyttä viimeisen kahden viikon aikana, % 8. ja 9. luokan oppilaista

Kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi, % 8. ja 9. luokan oppilaista

Tosi humalassa vähintään kerran kuukaudessa, % 8. ja 9. luokan oppilaista

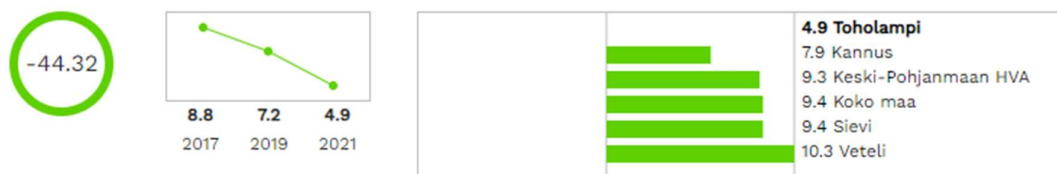
Tupakoi päivittäin, % 8. ja 9. luokan oppilaista

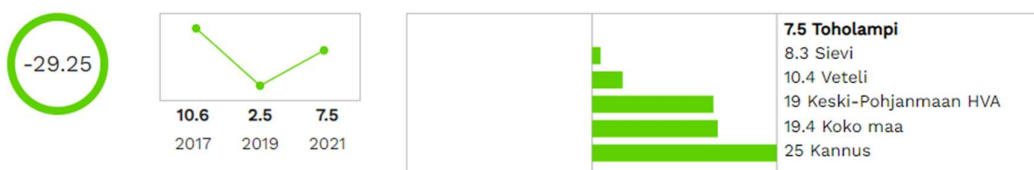
Ylipaino, % 8. ja 9. luokan oppilaista

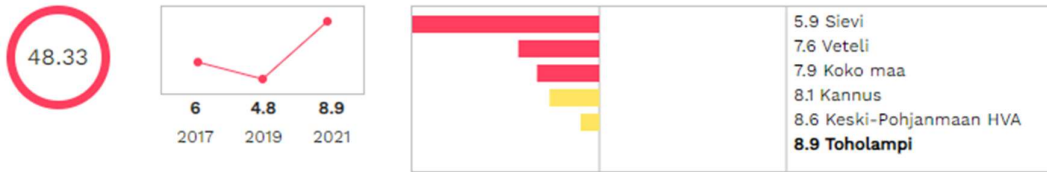
Ei yhtään läheistä ystävää, % 8. ja 9. luokan oppilaista

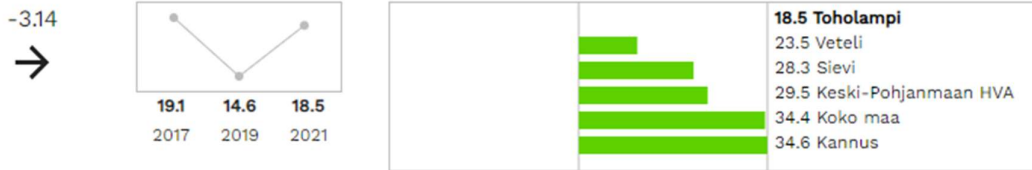
Kohtalainen tai vaikea ahdistuneisuus, % 8. ja 9. luokan oppilaista

Keskusteluvaikeuksia vanhempien kanssa, % 8. ja 9. luokan oppilaista

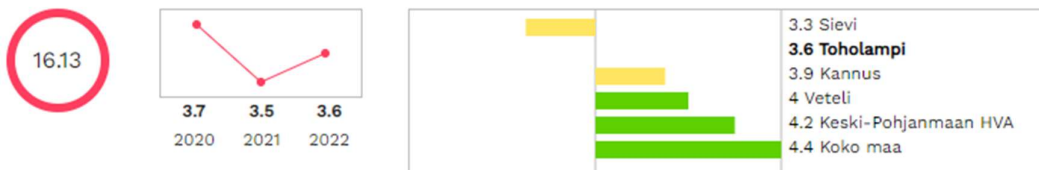
Ei syö koululounasta päivittäin, % 8. ja 9. luokan oppilaista

Harrastaa hengästyttävää liikuntaa vapaa-ajalla korkeintaan 1 h viikossa, % 8. ja 9. luokan oppilaista

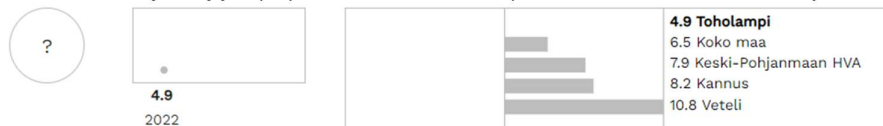
Erityiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutettuja 0 - 15-vuotiaita, % vastaavanikäisestä väestöstä

Lihavuuden yleisyys (%) 2 – 6-vuotiailla (indikaattorituloksia ei tarpeeksi saatavilla)

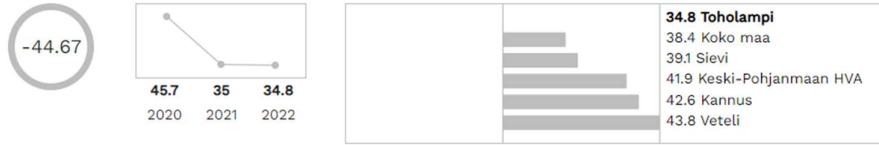
Lihavuuden yleisyys (%) 7 – 12-vuotiailla (indikaattorituloksia ei tarpeeksi saatavilla)

Lihavuuden yleisyys (%) 13 – 16-vuotiailla (indikaattorituloksia ei tarpeeksi saatavilla)

Lasten ja nuorten fyysinen toimintakyky (MOVE!-mittaus), % 5. luokan oppilaista, joilla heikko fyysinen toimintakyky

Erittäin heikko osallisuuden kokemus, % 8. ja 9. luokan oppilaista (indikaattorituloksia ei tarpeeksi saatavilla)

Opiskelu, työ ja toimeentulo
%

Suunta

Vertailu

Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneet lapsiperheet, % lapsiperheistä

Koulukiusattuna vähintään kerran viikossa, % 8. ja 9. luokan oppilaista

Turvallisuus, asuminen ja ympäristö
%

Suunta

Vertailu

Lastensuojeluilmoitusten lukumäärä (THL)

Ahtaasti asuvat lapsiasuntokunnat, % kaikista lapsiasuntokunnista

Päivähoito

%

Suunta

Vertailu

Varhaiskasvatukseen 31.12. osallistuneet 3 - 5-vuotiaat % vastaavanikäisestä väestöstä, kunnan kustantamat palvelut

Kokoaikaiseen varhaiskasvatukseen 31.12. osallistuneet 1 - 2-vuotiaat, % vastaavanikäisestä väestöstä, kunnan kustantamat palvelut

Kokoaikaiseen varhaiskasvatukseen 31.12. osallistuneet 3 - 5-vuotiaat, % vastaavanikäisestä väestöstä, kunnan kustantamat palvelut

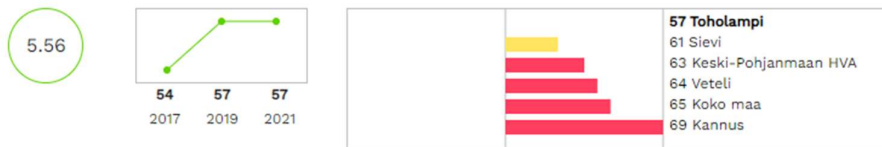
Koulu

%

Suunta

Vertailu

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen peruskouluissa - TEA, pistemäärä

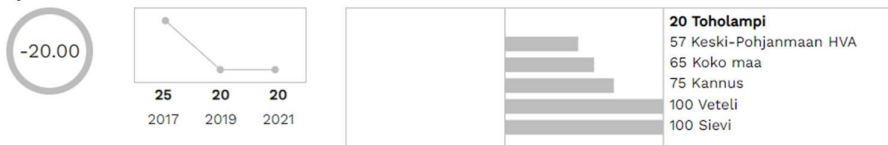
Koulussa noudatetaan Valtion ravitsemusneuvottelukunnan kouluruokailusuositusta koululounaan ja välipalojen järjestämisessä

Ala-asteiden saavutettavuus, ala-asteikäiset, enintään 2 km (%)

Laajaan terveystarkastukseen sisältyy opettajan kirjallinen arvio oppilaan selvitymisestä ja hyvinvoinnista koulussa, % kouluista

Sosiaali- ja terveydenhuolto

%

Suunta

Vertailu

Perusterveydenhuollon lastenneuvolan käynnit yhteensä / 1 000 0 - 7-vuotiasta

Perusterveydenhuollon kouluterveydenhuollon käynnit / 1 000 7 - 18-vuotiasta

Mielenterveyden häiriöihin sairaalahoitoa saaneet 0 - 17-vuotiaat / 1 000 vastaavanikäistä

Erikoissairaanhoidon avohoitokäynnit, lastenpsykiatria / 1 000 0 - 12-vuotiasta

Erikoissairaanhoidon avohoitokäynnit, nuorisopsykiatria / 1 000 13 - 17-vuotiasta

Psykiatrian laitoshoidon hoitopäivät 0 - 16-vuotiailla / 1 000 vastaavanikäistä

Lastensuojelun avohuollon asiakkaat, 0 – 17-vuotiaat vuoden aikana, % vastaavanikäisestä väestöstä

NUORET JA NUORET AIKUISET

Elämänlaatu ja osallisuus

%

Suunta

Vertailu

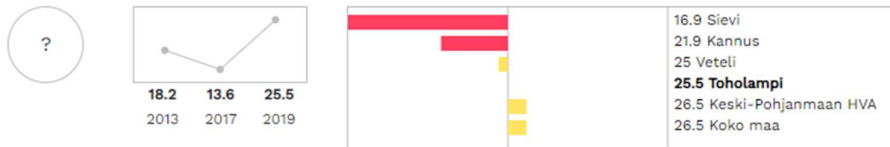
Mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöiden vuoksi työkyvyttömyyseläkettä saavat 16 - 24-vuotiaat, % vastaavanikäisestä väestöstä

Ylipaino, % lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista (indikaattorituloksia ei tarpeeksi saatavilla)

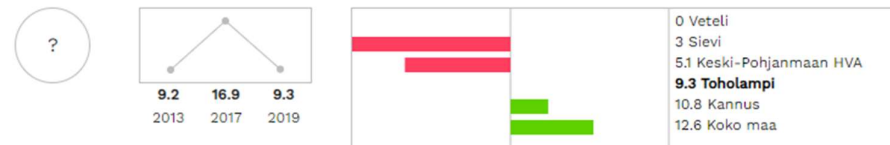
Kokee terveydentilansa keskinkertaiseksi tai huonoksi, % lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista (indikaattorituloksia ei tarpeeksi saatavilla)

Ei syö koululounasta päivittäin, % lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista (indikaattorituloksia ei tarpeeksi saatavilla)

Kokeillut laittomia huumeita ainakin kerran, % lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista (indikaattorituloksia ei tarpeeksi saatavilla)

Kokenut vahvaa positiivista mielenterveyttä viimeisen kahden viikon aikana, % lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista

Opiskelu, työ ja toimeentulo
%

Suunta

Vertailu

Nuorisotyöttömät, % 18 – 24-vuotiaasta työvoimasta

Koulutuksen ulkopuolelle jääneet 17 – 24-vuotiaat, % vastaavanikäisestä väestöstä

Sosiaali- ja terveydenhuolto

% Suunta Vertailu

Lastensuojelun avohuollon asiakkaat, 18 - 20-vuotiaat vuoden aikana, % vastaavanikäisestä väestöstä (THL)

Syrjäytymisriskissä (ei työssä, ei opiskelua, ei ole varusmiespalvelussa) olevat 18 – 24-vuotiaat, % vastaavan ikäisistä

TYÖIKÄISET

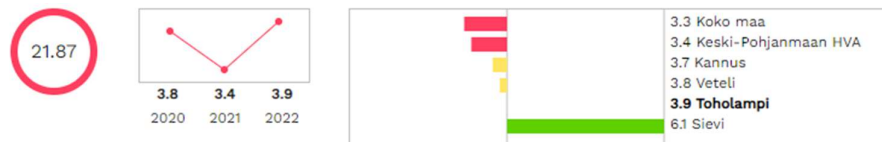
Elämänlaatu ja osallisuus

% Suunta Vertailu

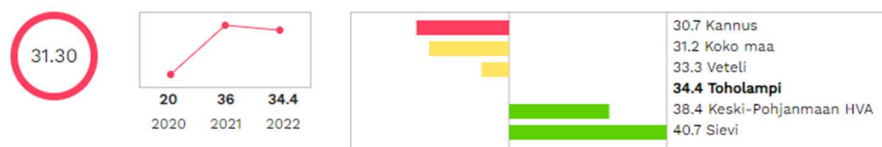
Tuki- ja liikuntaelinten- sekä sidekudosten sairauksien vuoksi työkyvyttömyyseläkettä saavat, % 16 - 64-vuotiaista

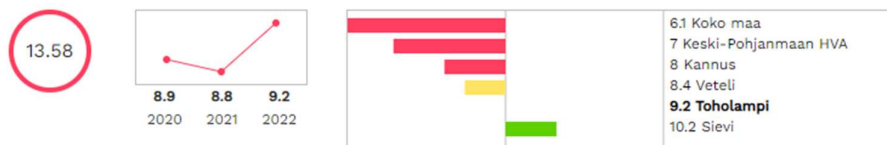
Mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöiden vuoksi työkyvyttömyyseläkettä saavat 25 - 64-vuotiaat, % vastaavanikäisestä väestöstä

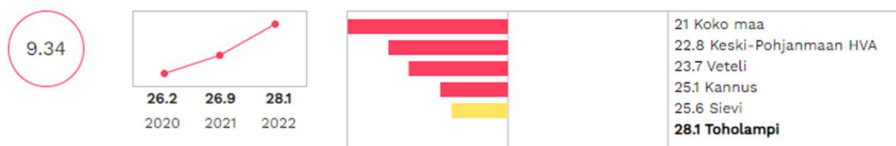
Mielenterveysperusteisesti sairauspäivärahaa saaneet 25 - 64-vuotiaat / 1 000 vastaavanikäistä

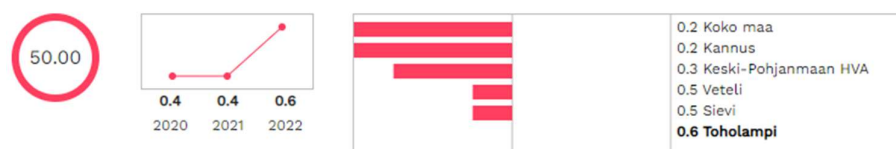
Työkyvyttömyyseläkettä saavat 25 - 64-vuotiaat, % vastaavanikäisestä väestöstä

Erityiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutettuja 25 - 64-vuotiaita, % vastaavanikäisestä väestöstä

Verenkiertoelinten sairauksien vuoksi työkyvyttömyyseläkettä saavat, % 16 - 64-vuotiaista

Sosiaali- ja terveydenhuolto

%

Suunta

Vertailu

Perusterveydenhuollon avohoidon lääkärikäynnit 15 - 49-vuotiailla / 1 000 vastaavanikäistä

Perusterveydenhuollon avohoidon lääkärikäynnit 50 - 64-vuotiailla / 1 000 vastaavanikäistä

IKÄIHMISET

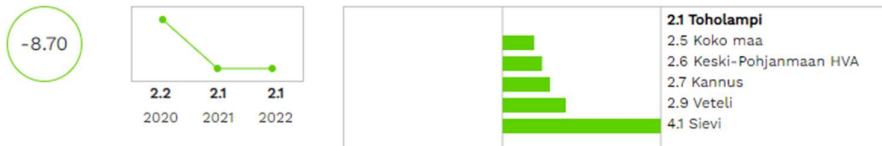
Elämänlaatu ja osallisuus

%

Suunta

Vertailu

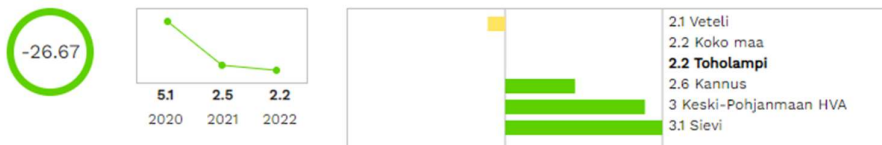
Erityiskorvattaviin lääkkeisiin psykoosin vuoksi oikeutettuja 65 vuotta täyttäneitä, % vastaavanikäisestä väestöstä

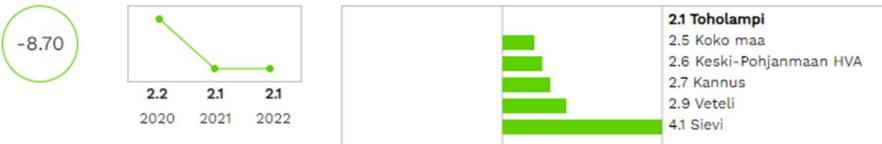
Erityiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutettuja 65 vuotta täyttäneitä, % vastaavanikäisestä väestöstä

Vammojen ja myrkytysten vuoksi sairaalassa hoidetut 65 vuotta täyttäneet, % vastaavanikäisestä väestöstä

Erityiskorvattaviin lääkkeisiin psykoosin vuoksi oikeutettuja 65 vuotta täyttäneitä, % vastaavanikäisestä väestöstä

Erityiskorvattaviin lääkkeisiin oikeutettuja 65 vuotta täyttäneitä, % vastaavanikäisestä väestöstä

Yksinasuvat 75 vuotta täyttäneet, % vastaavanikäisten asuntokunnista

Kotona asuvat 75 vuotta täyttäneet, % vastaavanikäisestä väestöstä

Opiskelu, työ ja toimeentulo

% Suunta Vertailu

Täyttä kansaneläkettä saaneet 65 vuotta täyttäneet, % vastaavanikäisestä väestöstä

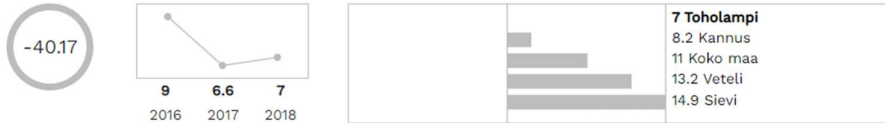
Sosiaali- ja terveydenhuolto

%

Suunta

Vertailu

Säännöllisen kotihoidon piirissä 30.11. olleet 75 vuotta täyttäneet asiakkaat, % vastaavanikäisestä väestöstä

Omaisohion tuen 75 vuotta täyttäneet hoidettavat vuoden aikana, % vastaavanikäisestä väestöstä

Ikääntyneiden tehostetun palveluasumisen 75 vuotta täyttäneet asiakkaat 31.12., % vastaavanikäisestä väestöstä

Kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät hoitajaksot 65 vuotta täyttäneillä / 10 000 vastaavanikäistä

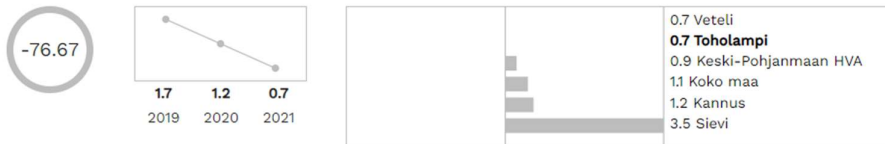
Lonkkamurtumat 65 vuotta täyttäneillä, % vastaavanikäisestä väestöstä

Eryityskorvattaviin lääkkeisiin sepelvaltimotaudin vuoksi oikeutettuja 65 vuotta täyttäneitä, % vastaavanikäisestä väestöstä

Erityiskorvattaviin lääkkeisiin alzheimerin taudin vuoksi oikeutettuja 65 vuotta täyttäneitä, % vastaavanikäisestä väestöstä

Erityiskorvattaviin lääkkeisiin diabeteksen vuoksi oikeutettuja 65 vuotta täyttäneitä, % vastaavanikäisestä väestöstä

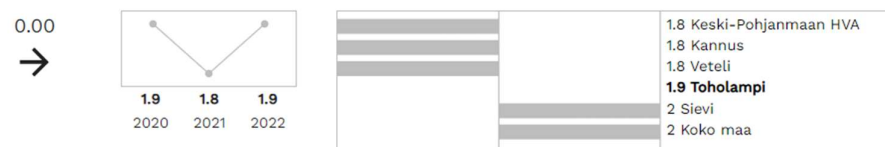
Erityiskorvattaviin lääkkeisiin reumaattisen niveltulehduksen (nivelreuma) vuoksi oikeutettuja 65 vuotta täyttäneitä, % vastaavanikäisestä väestöstä

Erityiskorvattaviin lääkkeisiin verenpainetaudin vuoksi oikeutettuja 65 vuotta täyttäneitä, % vastaavanikäisestä väestöstä

Erityiskorvattaviin lääkkeisiin syövän vuoksi oikeutetut 31.12., ikävakioitu väestöosuus (%)

Erityiskorvattaviin lääkkeisiin epilepsian (ym. kouristustilan) vuoksi oikeutettuja 65 vuotta täyttäneitä, % vastaavanikäisestä väestöstä

Erityiskorvattaviin lääkkeisiin psykoosin vuoksi oikeutettuja 65 vuotta täyttäneitä, % vastaavanikäisestä väestöstä

IKÄIHMISET - Yhteenveto

KAIKKI IKÄRYHMÄT

Elämänlaatu ja osallisuus

%

Suunta

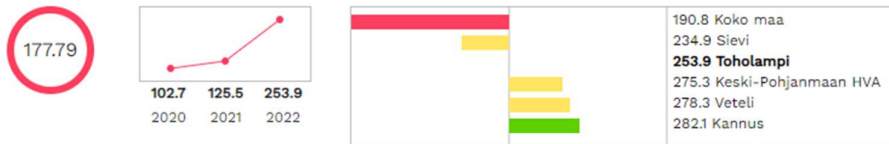
Vertailu

Sairastavuusindeksi, ikävakioitu

Äänestysaktiivisuus kuntavaaleissa, %

Sairauspäivärahaa saaneet 16 - 64-vuotiaat / 1 000 vastaavanikäistä

THL:n sairastavuusindeksi, ikävakioitu (2019)

Kirjastolainaaaja / Asukasluku %

Turvallisuus, asuminen ja ympäristö

%

Suunta

Vertailu

Koti- ja vapaa-ajan tapaturmiin liittyvät hoitajaksot / 10 000 asukasta

Kaatumisiin ja putoamisiin liittyvät hoitojaksot / 10 000 asukasta

Vammojen ja myrkytysten vuoksi sairaalassa hoidetut potilaat / 10 000 asukasta

Poliisin tietoon tulleet henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset / 1 000 asukasta

Poliisin tietoon tulleet omaisuusrikokset / 1 000 asukasta

Poliisin tietoon tulleet eräät liikenne rikokset / 1 000 asukasta

Poliisin tietoon tulleet liikenneturvallisuuden vaarantamiset ja liikenne rikkomukset / 1 000 asukasta

Alkoholijuomien myynti asukasta kohti 100 %:n alkoholina, litraa

Poliisin tietoon tulleet kaikki huumausainerikokset / 1 000 asukasta

Sosiaali- ja terveydenhuolto

%

Suunta

Vertailu

Perusterveydenhuollon avohoidon kaikki lääkärikäynnit / 1 000 asukasta

Sosiaalitoiminnan nettokäyttökustannukset (pl. varhaiskasvatus 2015-), euroa / asukas

Terveystoiminnan nettokäyttökustannukset, euroa / asukas

